

SOCIJALNA EKONOMIJA U EUROPSKOJ UNIJI

Sažetak izvješća koje je za Europski gospodarski i socijalni odbor sastavio Međunarodni centar za istraživanje i informacije o javnoj, socijalnoj i zadružnoj ekonomiji (CIRIEC)

SADRŽAJ

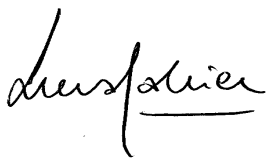
1. Predgovor: g. Luca Jahier, predsjednik Skupine raznih interesa Europskog gospodarskog i socijalnog odbora (EGSO) i g. Miguel Ángel Cabra de Luna, glasnogovornik Socijalno-gospodarske interesne skupine u EGSO-u.
2. Poglavlje 1: Uvod i ciljevi
3. Poglavlje 2: Povijesni razvoj koncepta socijalne ekonomije
4. Poglavlje 3: Određivanje sudionika i skupina uključenih u koncept socijalne ekonomije
5. Poglavlje 4: Najvažniji teorijski pristupi socijalnoj ekonomiji
6. Poglavlje 5: Komparativna analiza najčešćih definicija pojma socijalne ekonomije u svakoj državi članici, pristupnici i kandidatkinji za članstvo u Europskoj uniji
7. Poglavlje 6: Socijalna ekonomija u Europskoj uniji, državi pristupnici i državi kandidatkinji izražena u brojkama
8. Poglavlje 7: Pravni okvir za sudionike u socijalnoj ekonomiji u državama Europske unije, državi pristupnici i državi kandidatkinji te postojeće javne politike s naglaskom na novo nacionalno zakonodavstvo o socijalnoj ekonomiji
9. Poglavlje 8: Socijalna ekonomija u Europi u doba svjetske krize
10. Poglavlje 9: Politike Europske unije i socijalna ekonomija s naglaskom na strategiju Europa 2020: činjenice i učinak
11. Poglavlje 10: Izazovi i zaključci

PREDGOVOR Luce Jahiera

Kao predsjednik Skupine raznih interesa Europskog gospodarskog i socijalnog odbora (EGSO) toplo pozdravljam ovu studiju o stanju socijalne ekonomije u Europskoj uniji, čiju je izradu EGSO povjerio CIRIEC-u. Od posljednje studije o istoj temi objavljene 2008. godine dogodile su se brojne promjene u Europskoj uniji te se smatralo nužnim preispitati cilj i učinak ovog sektora, kako u državama članicama EU-a, tako i u državi pristupnici i državi kandidatkinji (Hrvatskoj i Islandu). Uz to, 2012. godina je UN-ova Međunarodna godina zadruga i prilika za cijeli sektor socijalne ekonomije da pokaže svoj doprinos našim društvima i gospodarstvima.

Socijalna ekonomija nesumnjivo je sektor koji značajno doprinosi otvaranju radnih mjesta, održivom rastu i pravednijoj raspodjeli prihoda i bogatstva. Taj sektor daje mogućnost spajanja profitabilnosti sa socijalnim uključivanjem i demokratskim sustavima upravljanja. Od iznimne je važnosti činjenica da je ovaj sektor podnio krizu mnogo lakše od ostalih i da dobiva sve veće priznanje na razini Europe.

Usprkos tome, još uvijek je potrebno uložiti mnogo truda u povećanje razumijevanja, podizanje svijesti i izgradnju povjerenja javnosti u ovaj sektor. Prvi korak u ovom procesu potpuno je razumijevanje ciljeva i opsega socijalne ekonomije u Europskoj uniji te je zato bilo nužno preispitati činjenice i brojke. Oboružani ovim informacijama moramo stremiti jedinstvu i novom identitetu ovog sektora, unatoč njegovoj višedimenzionalnosti. Moramo mu povećati prepoznatljivost, naglašavajući njegov gospodarski i socijalni potencijal kao *rješenje* trenutne gospodarske i socijalne krize te kao sredstvo za pozitivnu promjenu. Pozivam sve relevantne dionike na zajedničko djelovanje kako bi se postigli ovi ciljevi!

Luca Jahier

Predsjednik Skupine raznih interesa
Europski gospodarski i socijalni odbor

PREDGOVOR Miguela Ángela Cabra de Lune

Zadovoljstvo nam je već četvrtu godinu zaredom objaviti najnoviju verziju studije EGSO-a *Socijalna ekonomija u Europskoj uniji*. I ovoga puta njezin je cilj pružiti pregled ovog sektora u EU-u, kako iz kvantitativne, tako i iz kvalitativne perspektive. Ove godine proširili smo je na trenutnih 27 država članica zajedno s državom pristupnicom i državom kandidatkinjom (Hrvatskom i Islandom).

Stoga EGSO ponovno potvrđuje svoju predanost priznanju i promicanju socijalne ekonomije, sektora koji nije samo važan stup u smislu zapošljavanja i socijalne kohezije diljem Europe, nego je i ključ za postizanje ciljeva strategije Europa 2020.

Kao što to ova studija pokazuje, poduzeća socijalne ekonomije u svojim različitim oblicima (uključujući socijalna poduzeća) imaju važnu ulogu u povećanju konkurentnosti i učinkovitosti europskog gospodarstva na mnoge različite načine, neki od kojih su: usmjeravanje raspršenih i neiskorištenih sredstava ka gospodarskim djelatnostima, dodjela sredstava na lokalnoj razini, jačanje kulture poduzetništva, uklanjanje tržišnih prepreka, poticanje prilagodljivosti tržišta i promicanje proizvodnje na više lokacija (*multilocalization*). Poduzeća socijalne ekonomije također imaju veću sposobnost zadržavanja zaposlenika i sprečavanja gubitka radnih mjesta za vrijeme teških ekonomskih razdoblja, kao što je to vidljivo u trenutnoj gospodarskoj krizi.

U posljednjih nekoliko godina ovaj je sektor doživio važna poboljšanja u smislu političkog i pravnog priznanja, kako na razini EU-a (Akt o jedinstvenom tržištu, Inicijativa za socijalno poduzetništvo, Europski statut za djelovanje zaklada, Fondovi za socijalno poduzetništvo, itd.), tako i na nacionalnim razinama (npr., nedavno doneseni španjolski Zakon o socijalnoj ekonomiji). Nadam se da će ova studija na pozitivan način doprinijeti davanju novog poticaja priznavanju socijalne ekonomije.

Miguel Ángel Cabra de Luna

Glasnogovornik Socijalno-ekonomske interesne skupine
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora

1. POGLAVLJE

UVOD I CILJEVI

1.1 Uvod i ciljevi

1.2 Metode

1.3 Struktura i sažetak izvješća

1.1 Uvod i ciljevi

Glavni cilj ovog izvješća je ažuriranje studije "Socijalna ekonomija u Europskoj uniji" koju je 2008. godine objavio EGSO i širenje njezinog opsega uključivanjem svih 27 trenutnih država članica EU-a, kao i države pristupnice i države kandidatkinje (Hrvatske i Islanda) i razmatranjem definicija, stanja, doprinosa, zakonskih instrumenata i javnih politika u vezi sa socijalnom ekonomijom (SE) te utjecaja ekonomske krize.

Kako bi se postigao konačni navedeni cilj, ovo izvješće koristi tri početna cilja ili instrumenta koji do sada nisu bili jasno određeni. Prvi je postavljanje jasne i precizne definicije socijalne ekonomije kao koncepta te navođenje različitih vrsta poduzeća i organizacija koje on obuhvaća.

Drugi početni cilj je prepoznavanje različitih sudionika koji, neovisno o njihovom pravnom obliku, čine dio socijalne ekonomije u svakoj od država članica EU-a prema definiciji postavljenoj u ovom izvješću te uspoređivanje različitih nacionalnih definicija koje se koriste u vezi s konceptom socijalne ekonomije.

Treći početni cilj je pružanje makroekonomskih podataka o socijalnoj ekonomiji u 27 država članica i dvije kandidatkinje, proučavanje posljednjeg nacionalnog zakonodavstva o socijalnom gospodarstvu, provođenje komparativne analize trenutnih konceptata i percepcije socijalne ekonomije u svakoj državi na nacionalnoj razini te analiza doprinosa koji socijalna ekonomija može i hoće dati provedbi strategije Europa 2020.

1.2 Metode

Izvješće su pripremili i napisali Rafael Chaves i José Luis Monzón iz CIRIEC-a, uz savjete Odbora stručnjaka koji su sačinjavali D. Demoustier (Francuska), R. Spear (Ujedinjena Kraljevina), Alberto Zevi (Italija), Chiara Carini (Italija) i Magdalena Huncova (Republika Češka) te su s direktorima raspravljali o rasporedu rada u cjelini, o metodologiji i o predloženom završnom izvješću.

S obzirom na to da se radi o ažuriranoj verziji, velik dio ovog dokumenta poziva se na prethodno izvješće "Socijalna ekonomija u Europskoj uniji" objavljeno 2008. godine. Po pitanju metodologije, prvi dio izvješća preuzima definiciju poslovnog ili tržišnog sektora socijalne ekonomije iz Priručnika za otvaranje satelitskih računa poduzeća u socijalnom gospodarstvu (*Manual for drawing up the Satellite Accounts of Co-operatives and Mutual Societies*) Europske komisije kao osnovu za uspostavljanje definicije socijalne ekonomije kao cjeline o kojoj postoji širok politički i znanstveni konsenzus.

Vezano za drugi cilj ovog izvješća, u veljači, ožujku i travnju 2012. provedeno je važno ispitivanje na terenu u obliku upitnika upućenog državama članicama (ukupno 27) te državi pristupnici i državi kandidatkinji. Taj je upitnik poslan privilegiranim svjedocima sa stručnim znanjem o konceptu socijalne ekonomije i srodnim područjima te o realnom stanju ovog sektora u vlastitim državama. Radi se o sveučilišnim istraživačima, stručnjacima koji rade u savezima i strukturama koje predstavljaju socijalnu ekonomiju te o visokopozicioniranim nacionalnim vladinim službenicima čije odgovornosti obuhvaćaju i socijalnu ekonomiju. Rezultati su veoma zadovoljavajući: prikupljena su 52 ispunjena upitnika iz 26 zemalja. Doprinosi europskih organizacija kao što su Zadruga Europe (Cooperatives Europe), Opće udruženje poljoprivrednih zadruga u Europskoj uniji (COGECA) i Međunarodni zadružni savez za osiguranje (ICMIF) poslužili su za popunjavanje praznina u podacima.

Tablica 1.1. Primljeni upitnici

	Broj upitnika
Austrija	1
Belgija	3
Bugarska	2
Cipar	0
Republika Češka	3
Danska	1
Estonija	0
Finska	1
Francuska	2
Njemačka	4
Grčka	2
Mađarska	4
Irska	2
Italija	2
Latvija	1
Litva	1
Luksemburg	0
Malta	1
Nizozemska	1
Poljska	3
Portugal	1
Rumunjska	2
Slovačka	3
Slovenija	2
Španjolska	3
Švedska	1
Ujedinjena Kraljevina	2
Država pristupnica i država kandidatkinja	
Hrvatska	3
Island	1

U pogledu trećeg početnog cilja izvješća – prepoznavanja javnih politika, pregledavanja posljednjih nacionalnih zakona o socijalnom gospodarstvu, analize učinka ekonomske krize na socijalnu ekonomiju i razmatranja doprinosa koji socijalna ekonomija može i koje će dati u provedbi strategije Europa 2020 – on je postignut savjetovanjem s Odborom stručnjaka i sektorskih stručnjaka, korištenjem informacija dobivenih iz upitnika te održavanjem rasprava s Odborom stručnjaka i unutar Znanstvenog odbora za socijalnu ekonomiju CIRIEC-a.

1.3 Struktura i sažetak izvješća

Izvješće je strukturirano na sljedeći način:

Nakon prvog poglavlja koje predstavlja uvod izvješća i sadrži njegove ciljeve, 2. poglavlje iznosi povijesnu evoluciju socijalne ekonomije kao koncepta, uključujući posljednje informacije o njezinom priznanju u sustavima nacionalnih računa.

Treće poglavlje počinje stvaranjem definicije socijalne ekonomije u skladu sa sustavima nacionalnih računa, prije nego što se, temeljem toga, odrede najvažnije skupine činitelja u socijalnoj ekonomiji.

Četvrto poglavlje sažima najvažnije teorijske pristupe vezane uz socijalnu ekonomiju i određuje sličnosti i razlike među njima.

Peto i šesto poglavlje iznose pregled trenutne situacije socijalne ekonomije u EU-u, pružajući komparativnu analizu poimanja socijalne ekonomije u svakoj od država te makroekonomske podatke o socijalnoj ekonomiji u 27 država članica i u državi pristupnici i državi kandidatkinji.

Poglavljja 7, 8. i 9. nude pregled posljednjeg zakonodavstva o socijalnoj ekonomiji i javnih politika koje je svaka država razvila u vezi sa socijalnom ekonomijom te daju ocjenu učinka gospodarske krize i doprinosa socijalne ekonomije provedbi strategije Europa 2020.

Naposljetku, poglavlje 10. analizira izazove i trendove te nudi zaključke. Izvješće se zaključuje s popisom bibliografskih referenci.

2. POGLAVLJE

POVIJESNI RAZVOJ KONCEPTA SOCIJALNE EKONOMIJE

2.1. Pučke udruge i zadruge kao povijesni začetak socijalne ekonomije

2.2. Današnji cilj i područje djelovanja socijalne ekonomije

2.3. Današnje prepoznavanje i institucionalno priznavanje socijalne ekonomije

2.1 Pučke udruge i zadruge kao povijesni začetak socijalne ekonomije

Socijalna ekonomija (SE) kao djelatnost povijesno je vezana uz pučke udruge i zadruge, koje čine njezinu okosnicu. Sustav vrijednosti i načela ponašanja pučkih udruga, koje odražava povijesni zadružni pokret, oblikovali su suvremeni koncept socijalne ekonomije, koji je strukturiran oko tri velike skupine organizacija: zadruga, uzajamnih društava i udruga, kojima su se nedavno pridružile i zaklade. Te su velike skupine u svojim povijesnim počecima zapravo bile međusobno povezani izrazi istog pokretačkog poriva: odgovora najranjivijih i nezaštićenih socijalnih skupina, *kroz organizacije za samopomoć*, na nove životne uvjete nastale razvojem industrijskog kapitalizma u 18. i 19. stoljeću. Zadruge, društva uzajamne pomoći i udruženja otpora odražavala su tri smjera kojima je ovaj pokretački nagon za udruživanjem krenuo.

Iako su dobrotvorne organizacije (dobrotvorne zaklade, bratstva i bolnice) i organizacije uzajamne pomoći značajno porasle u Srednjem vijeku, tek su u 19. stoljeću pučke udruge, uzajamna društva i zadruge dobile poseban poticaj kroz inicijative koje je pokrenulo radništvo. U Velikoj Britaniji se, na primjer, u 1970-ima umnožio broj prijateljskih društava (*Friendly Societies*). Diljem Europe uspostavljena su brojna uzajamna potporna društva i društva uzajamne pomoći. U zemljama Latinske Amerike kao što su Urugvaj i Argentina, mutualistički pokret značajno je porastao u drugoj polovici 19. stoljeća.

Prva previranja zadružnih eksperimenata razvila su se u Velikoj Britaniji krajem 18. i početkom 19. stoljeća kao spontana reakcija industrijskih radnika na poteškoće s kojima su se suočavali u svojim teškim životnim uvjetima. Međutim, socijalističko razmišljanje koje su razvili Robert Owen i rikardijanski anitkapitalisti kao što su William Thompson, George Mudie, William King, Thomas Hodgskin, John Gray i John Francis Bray ubrzo je značajno utjecalo na zadružni pokret, te je između 1824. i 1835. uspostavljena bliska veza između ovog pokreta i sindikata, od kojih su i jedan i drugi izrazi jedinstvenog radničkog pokreta i imaju zajednički cilj emancipacije radničke klase. Osam kongresa zadruga održanih u Velikoj Britaniji između 1831. i 1835. uskladilo je i zadruge i sindikalni pokret. Doista, na jednom od ovih kongresa stvoren je Veliki nacionalni objedinjeni savez sindikata (*Grand National Consolidated Trades Union*), koji je ujedinio sve Britanske sindikate.

William King izravno je i odlučno posredovao u razvoju zadružnog pokreta u Britaniji te je utjecao na široko poznatu zadrugu koju je u Rochdaleu (Engleska) 1844. godine osnovalo 28 radnika, od kojih je bilo šestero Owenovih sljedbenika (Monzón, 2003). Čuvena zadružna načela koja su odredila rad pionira iz Rochdalea usvojile su sve vrste zadruga te su u Londonu 1895. godine stvorile Međunarodni savez zadruga (*International Cooperative Alliance*, ICA) i dale značajan doprinos razvoju suvremenog koncepta socijalne ekonomije.

U skladu sa zaključcima kongresa ICA-e u Manchesteru 1995, ova načela definiraju zadruge kao demokratske organizacije u kojima je donošenje odluka u rukama *većine članova korisnika*

zadružnih aktivnosti tako da članovima ulagačima ili kapitalistima, ako su u njih uključeni, nije dozvoljeno stvarati većinu, a viškovi se ne dodjeljuju prema kriterijima proporcionalnosti s kapitalom. Jednaka glasačka prava, ograničene naknade za dionički kapital koji su članovi korisnici dužni uplatiti i stvaranje, u mnogim slučajevima, nedjeljivih rezervi koje je nemoguće razdijeliti niti po raspuštanju organizacije, daljnje su karakteristike prema kojima se zadruge razlikuju od ostalih udruženja.

Od Rochdalea nadalje, zadruge su privlačile pozornost različitih škola mišljenja. Zaista, nadilaženje ideoloških granica i analitički pluralizam među karakteristikama su literature koja se bavi ovim fenomenom. Utopijski i rikardijski socijalisti, kršćanski socijalisti (katolici i protestanti) te socijalni liberali, kao i eminentni klasični, marksistički i neoklasični ekonomisti opsežno su analizirali ovu heterodoksnu vrstu udruženja.

Termin socijalna ekonomija vjerojatno se u ekonomskoj literaturi prvi put pojavio 1830. godine. Te je godine francuski liberalni ekonomist Charles Dunoyer objavio *Raspravu o socijalnom gospodarstvu* u kojoj se zalagao za moralan pristup ekonomskoj znanosti. U razdoblju 1820. – 1860, u Francuskoj se razvila heterogena škola mišljenja koja se skupno može nazvati *socijalni ekonomisti*. Na većinu njih utjecala je analiza T.R. Malthusa i S. de Sismondija kako u pogledu postojanja "tržišnih grešaka" koje mogu dovesti do neravnoteže, tako i u određivanju pravog predmeta proučavanja ekonomske znanosti, a Sismondi je smatrao da je to čovjek, a ne bogatstvo. Međutim, većinu socijalnih ekonomista potrebno je shvatiti u kontekstu liberalnog ekonomskog mišljenja i načela politike nemiješanja države u ekonomska pitanja (*laissez-faire*) te institucija koje je kasnije, zajedno sa kapitalističkim poduzećima i tržištima, učvrstio nadolazeći kapitalizam.

Rezultat je toga da mislioci koji su u to vrijeme stajali iza socijalne ekonomske znanosti nisu pokrenuli niti promicali nekakav alternativni ili dodatni pristup kapitalizmu. Umjesto toga, ovi su ekonomisti razvili teorijski pristup društvu i tome što je socijalno, težeći za pomirenjem moralnosti i ekonomske znanosti kroz moralizaciju ljudskog ponašanja, kao što je prikazano u modelu F. Le Playa (Azam, 2003.), prema kojem cilj kojem ekonomisti trebaju stremiti nije blagostanje ili bogatstvo, nego socijalni mir (B. de Carbon, 1972.).

U drugom dijelu 19. stoljeća socijalna ekonomija prošla je kroz dubinsko preusmjeravanje, utjecajem dvaju velikih ekonomista, Johna Stuarta Milla i Leona Walrasa.

Mill je posebnu pozornost posvetio poslovnom udruživanju među radnicima, kako u zadružnom, tako i u mutualističkom pogledu. U svojem najutjecajnijem djelu, *Načela političke ekonomije*, detaljno je razmotrio prednosti i nedostatke radničkih zadruga, pozivajući na poticanje ovakvih vrsta udruženja zbog njihovih gospodarskih i moralnih prednosti.

Kao Mill, i Leon Walras je smatrao da zadruge mogu ispuniti važnu funkciju u rješavanju socijalnih sukoba igranjem značajne "gospodarske uloge, ne tako da se riješe kapitala, nego da svijet učine manje kapitalističkim, kao i moralne uloge, ne manje važne, koja se sastoji od uvođenja demokracije u funkcioniranje procesa proizvodnje" (Monzón, 1989.).

Walrasovo djelo *Studije socijalne ekonomije: teorija razdiobe društvenog bogatstva* (*Études d'Économie Sociale: théorie de la répartition de la richesse sociale*) objavljeno u Lausanni 1896. godine, označava potpuni prekid s početnim pristupom socijalnoj ekonomiji prikazanim u modelu F. Le Playa. S Walrasom je socijalna ekonomija postala kako dio ekonomske znanosti, tako i područje gospodarske aktivnosti u kojoj su u velikoj mjeri zastupljene zadruge, uzajamna

društva i udruge kakve poznajemo danas. Osnovne karakteristike suvremenog koncepta socijalne ekonomije zadobile su svoj oblik krajem 19. stoljeća, inspirirane vrijednostima demokratskog udruživanja, uzajamnosti i zadrugarstva.

2.2 Današnji cilj i područje djelovanja socijalne ekonomije

Iako je socijalna ekonomija bila relativno zastupljena u Europi u prvoj trećini 20. stoljeća, model rasta u zapadnoj Europi u razdoblju 1945. - 1975. uglavnom je predstavljao tradicionalni privatni kapitalistički sektor i javni sektor. Taj je model bio temelj države blagostanja, koja se uhvatila u koštac s utvrđenim slučajevima tržišnih grešaka i razvila paket politika koje su se pokazale učinkovitima u njihovom ispravljanju: politike preraspodjele dohotka, dodjele sredstava i protucikličkih strategija. Sve su one temeljene na keynesijanskom modelu u kojem su veliki socijalni i ekonomski činitelji savezi poslodavaca i sindikati, zajedno s vladom.

U zemljama srednje i istočne Europe koje su bile vezane uz sovjetski sustav i provodile plansko gospodarstvo, država je bila jedini ekonomski činitelj i nije ostavljala prostora za činitelje socijalne ekonomije. Same zadruge bile su uvelike prisutne u nekim zemljama sovjetskog bloka, iako su neka od njihovih načela, kao što je dobrovoljno i otvoreno članstvo i demokratska organizacija, bila potpuno zatrta. U posljednja dva stoljeća, češki ekonomisti osmislili su teorije socijalne ekonomije koje ne daju prednost isključivo profitabilnosti. Za vrijeme Prve Čehoslovačke Republike brojne neprofitne organizacije slijedile su ovu tradiciju koja potječe iz 19. stoljeća.

Objedinjenje miješanih gospodarskih sustava nije spriječilo razvoj velikog niza poduzeća i organizacija – zadruga, uzajamnih društava i udruga – koje su pomogle u rješavanju problema od socijalne važnosti i općeg interesa vezanih, između ostalog, uz pitanja cikličke nezaposlenosti, geografske neravnoteže između ruralnih područja i iskrivljavanja odnosa moći između organizacija koje se bave maloprodajom i potrošača. Međutim, u tome je razdoblju socijalna ekonomija praktički nestala kao nebitna snaga u procesu harmonizacije ekonomskog rasta i socijalne dobrobiti, pokraj države koja je preuzela središnju ulogu. Tek je nastupanjem krize socijalne države i različitih ekonomskih sustava u posljednjoj četvrtini 20. stoljeća u nekim europskim državama došlo do ponovnog buđenja interesa za tipične organizacije socijalne ekonomije, kako za poslovne alternative modelima kapitalističkog i javnog sektora kao što su zadruge i uzajamna društva, tako za netržišne organizacije – većinom udruge i zaklade. Taj interes je proizašao iz poteškoća s kojima su se tržišne ekonomije susretale u nalaženju zadovoljavajućih rješenja najvažnijim problemima kao što su masovna dugoročna nezaposlenost, socijalna isključenost, socijalna skrb u ruralnim područjima i u zapuštenim urbanim područjima, zdravlje, obrazovanje, kvaliteta života umirovljenika, održivi rast i ostala pitanja. To su socijalne potrebe kojima se ni predstavnici privatnog kapitalizma, niti javni sektor ne bave dovoljno ili na prikladan način te za koje je nemoguće naći jednostavno rješenje kroz samoregulirajuća tržišta ili tradicionalnu makroekonomsku politiku.

Iako je u određenim europskim državama posljednjih desetljeća došlo do serije "demutualizacija" (preoblikovanja u dionička društva) najvažnijih zadruga i uzajamnih društava, poslovni sektor socijalne ekonomije (zadruge i uzajamna društva) sveukupno je doživio znatan rast, što je prepoznato i u Priručniku Europske komisije za izradu satelitskih računa poduzeća u socijalnoj ekonomiji.

Najvažnije studije naglasile su značajan rast cjelokupne socijalne ekonomije u Europi. Jedna od najznačajnijih, koju je za Europsku komisiju proveo CIRIEC u sklopu pilot projekta pod nazivom "Treći sustav i zapošljavanje", naglašava rastuću važnost zadruga, uzajamnih društava i udruga u otvaranju i zadržavanju radnih mjesta te u ispravljanju ozbiljne ekonomske i socijalne neravnoteže.

Nakon raspada Sovjetskog bloka brojne su zadruge u istočnoj i srednjoj Europi propale. Nadalje, u očima javnosti njihov je ugled ozbiljno narušen. Međutim, u posljednje je vrijeme došlo do obnavljanja građanskih inicijativa za razvoj projekata socijalne ekonomije što se odražava u prijedlozima zakona za poticanje organizacija u ovom sektoru.

Izvanredan rast socijalne ekonomije dogodio se u području organizacija uključenih u proizvodnju takozvanih *socijalnih ili meritornih dobara*, uglavnom radnih mjesta i socijalne integracije, kao i socijalnih službi i skrbi u zajednici. Čini se da su u ovom području udruživanje i zadrugarstvo ponovo pronašli zajednički put razumijevanja i suradnje u brojnim projektima i aktivnostima, kao što je slučaj *socijalnih poduzeća*, mnoga od kojih su zadruge te su već zakonski priznate u raznim zemljama Europe, uključujući Italiju, Portugal, Francusku, Belgiju, Španjolsku, Poljsku, Finsku i Ujedinjenu Kraljevinu. Njihove su značajke sažete u odjeljku 3.2. D ovog izvješća.

U 2009. godini u EU-27 bilo je ekonomski aktivno preko 207.000 zadruga. One su čvrsto ukorijenjene u svakom području gospodarske aktivnosti, a posebno su istaknute u poljoprivredi, financijskom posredovanju, maloprodaji i stambenom sektoru te kao radničke zadruge u industrijskom, građevinskom i uslužnom sektoru. Ove zadruge omogućuju izravno zapošljavanje 4,7 milijuna ljudi i sadrže 108 milijuna članova.

Uzajamna društva koja se bave zdravstvom i socijalnom skrbi pomažu i osiguravaju 120 milijuna ljudi. Uzajamna društva koja se bave osiguranjem imaju 24% udjela u tržištu.

U EU-27, udruge su u 2010. godini zapošljavale 8,6 milijuna osoba koje predstavljaju više od 4% BDP-a, a među njihovim je članovima 50% građana EU-a.

Konačno, povrh njezinog kvantitativnog značaja, u posljednjim desetljećima socijalna ekonomija nije samo potvrdila svoju sposobnost davanja učinkovitog doprinosa rješavanju novih socijalnih problema, nego je i ojačala svoju poziciju institucije nužne za stabilan i održiv gospodarski rast te za pravedniju raspodjelu prihoda i bogatstva, koja usklađuje usluge prema potrebama, povećava vrijednost ekonomskih aktivnosti u službi socijalnih potreba, ispravlja neravnotežu na tržištu rada i, ukratko, produbljuje i jača ekonomsku demokraciju.

2.3 Današnje prepoznavanje i institucionalno priznavanje socijalne ekonomije

Prepoznavanje socijalne ekonomije kakvu danas poznajemo počelo je u Francuskoj u 1970-ima, kada su organizacije koje su predstavljale zadruge, uzajamna društva i udruge stvorile Nacionalni odbor za veze pri uzajamnim, zadrugnim i aktivnostima udruga (*National Liaison Committee for Mutual, Cooperative and Associative Activities, CNLAMCA*). Od kraja 2. svjetskog rata pa do 1977. g. termin "socijalna ekonomija" izašao je iz svakodnevnog upotrebe, čak i u skupinama koje su pripadale ovom sektoru ekonomske aktivnosti. Europske konferencije zadruga, uzajamnih društava i udruga održane su pod pokroviteljstvom Europskog gospodarskog i socijalnog odbora 1997. i 1979. godine. U lipnju 1980, za svoju 10. godišnjicu, CNLAMCA je objavio dokument pod nazivom *Charte de l'économie sociale* ili Povelja socijalne

ekonomije, koja socijalnu ekonomiju definira kao skup organizacija koje ne pripadaju javnom sektoru, postupaju demokratski i čiji članovi imaju jednaka prava i obaveze te koje primjenjuju poseban režim vlasništva i raspodjele profita, koristeći viškove za širenje organizacije i poboljšanje usluga svojim članovima i društvu.

Ove definirajuće značajke široko su rasprostranjene u ekonomskoj literaturi i ocrtavaju područje socijalne ekonomije koje se zasniva na trima osnovnim skupinama – zadrugama, uzajamnim društvima i udrugama – a odnedavna su im se pridružile i zaklade. U Belgiji je izvješće Valonskog vijeća za socijalnu ekonomiju (*Waloon Social Economy Council, CWES*) prikazalo sektor socijalne ekonomije kao dio ekonomije sačinjen od privatnih organizacija koje vežu četiri zajedničke značajke: "a) cilj je služiti članovima zajednice, a ne ostvarivati profit, b) nezavisno upravljanje, c) demokratski postupak odlučivanja i d) davanje prednosti pojedincima i radu pred kapitalom u raspodjeli prihoda."

- Najnovija konceptualna definicija socijalne ekonomije koju su sastavile organizacije koje joj pripadaju u *Povelji načela socijalne ekonomije* koju promiče Europska stalna konferencija zadruga, uzajamnih društava, udruga i zaklada (CEP-CMAF), institucija koja na razini Europske unije predstavlja ove četiri skupine organizacija socijalne ekonomije.

Rast socijalne ekonomije također je priznat u političkim i pravnim krugovima, kako nacionalnim, tako i europskim. Francuska je bila prva država koja je u prosincu 1981. suvremenom konceptu socijalne ekonomije dodijelila političko i pravno priznanje kroz dekret o socijalnoj ekonomiji kojim je uspostavljeno Međuministarski odbor za socijalnu ekonomiju (*Délégation interministérielle à l'Économie Sociale – DIES*). U drugim Europskim zemljama kao što je Španjolska, termin socijalna ekonomija također je unesen u zakonodavstvo. Španjolska je 2011. godine postala prva europska zemlja koja je donijela zakon o socijalnoj ekonomiji. Grčka također ima zakon o socijalnoj ekonomiji, a Portugal je predstavio prijedlog zakona. Nova francuska vlada koja je preuzela dužnost u lipnju 2012. imenovala je ministra za socijalnu ekonomiju pri Ministarstvu gospodarstva, financija i vanjske trgovine. Na razini EU-a, Europska komisija je 1989. objavila komunikaciju pod nazivom "Poduzeća u sektoru socijalne ekonomije: Europsko tržište bez granica. Te iste godine Komisija je bila pokroviteljem 1. Europske konferencije o socijalnoj ekonomiji u Parizu te je osnovala unutar Glavne uprave XXIII: Politika poduzetništva, trgovina, turizam i socijalna ekonomija Odjel za socijalnu ekonomiju. Komisija je 1990, 1992, 1993. i 1995. podržala Europske konferencije o socijalnoj ekonomiji u Rimu, Lisabonu, Bruxellesu i Seville. . Od tada su održane brojne europske konferencije. Posljednje dvije su održane u Toledu (svibanj 2010.) i Bruxellesu (listopad 2010.). Na samitu u Luxembourgu 1997. godine priznata je uloga poduzeća socijalne ekonomije u lokalnom razvoju i otvaranju radnih mjesta te je pokrenuta pilot-inicijativa "Treći sustav i zapošljavanje", čije je referentno područje socijalna ekonomija.

Nadalje, u Europskom parlamentu od 1990. djeluje Međuskupina Europskog parlamenta za socijalnu ekonomiju. Europski parlament je 2006. godine pozvao Komisiju "da poštuje socijalnu ekonomiju i objavi komunikaciju o ovom temelju europskog socijalnog modela". Parlament je 2009. godine usvojio važno izvješće o socijalnoj ekonomiji koje je prepoznalo socijalnu ekonomiju kao socijalnog partnera i kao ključnog činitelja u postizanju ciljeva Lisabonske strategije. Europska komisija nedavno je pokrenula dvije važne inicijative o socijalnim poduzećima, nizu poduzeća koji su sastavni dijelovi socijalne ekonomije: *Inicijativu za socijalno poduzetništvo (Social Business Initiative, SBI)* i *Prijedlog uredbe o europskim fondovima*.

Što se tiče Europskog gospodarskog i socijalnog odbora (EGSO), on je objavio brojna izvješća i mišljenja o doprinosu poduzeća socijalne ekonomije postizanju raznih ciljeva javne politike. Među posljednjim samoinicijativnim i razmatračkim mišljenjima EGSO-a jedno se bavilo raznim oblicima poduzeća, što pokazuje priznanje važnosti socijalne ekonomije u izgradnji Europe; još jedno socijalnom ekonomijom u Latinskoj Americi (mišljenje g. Cabra de Lune), koje razmatra ulogu socijalne ekonomije u lokalnom razvoju i socijalnoj koheziji, i konačno, jedno socijalnim poduzetništvom i socijalnim poduzećem. Posljedica savjetovanja Komisije bilo je EGSO-vo usvajanje mišljenja o Inicijativi za socijalno poduzetništvo (Social Business Initiative, SBI) (mišljenje g. Guerinija) i prijedlog Uredbe o europskim socijalnim poduzetničkim fondovima (mišljenje gđe Rodert).

3. POGLAVLJE

ODREĐIVANJE SUDIONIKA I SKUPINA UKLJUČENIH U KONCEPT SOCIJALNE EKONOMIJE

- 3.1. Ka priznanju socijalne ekonomije u sustavima nacionalnih računa
 - 3.2. Definicija socijalne ekonomije koja se uklapa u sustave nacionalnih računa
 - 3.3. Tržišni ili poslovni podsektor socijalne ekonomije
 - 3.4. Netržišni podsektor socijalne ekonomije
 - 3.5. Socijalna ekonomija: pluralizam i zajednički osnovni identitet
-

3.1 Ka priznanju socijalne ekonomije u sustavima nacionalnih računa

Sustavi nacionalnih računa obavljaju važnu ulogu periodičnog pružanja preciznih informacija o gospodarskim aktivnostima i usmjeravanja ka terminološkom i konceptualnom usklađivanju ekonomskih pitanja, kako bi se omogućile dosljedne i sadržajne međunarodne usporedbe. Dva najvažnija sustava nacionalnih računa danas na snazi su *Sustav nacionalnih računa* Ujedinjenih naroda (1993 SNA) i *Europski sustav nacionalnih i regionalnih računa* (1995 ESA ili ESA 95). SNA iz 1993. godine postavlja pravila za nacionalne račune za sve države svijeta. ESA iz 1995. godine odnosi se na države članice EU-a i u potpunosti je u skladu sa SNA-om iz 1993, iako postoje manje razlike.

Tisuće i tisuće tijela (institucionalnih jedinica) koji (kao što je definirano u SNA-u iz 1993. i ESA-u iz 1995.) uvode proizvodne djelatnosti u svakoj državi podijeljeni su u sljedećih pet međusobno isključivih *institucionalnih sektora* od kojih se sastoji svako od nacionalnih gospodarstava: 1) nefinancijske korporacije (S11), 2) financijske korporacije (S12), 3) opća uprava (S13), 4) kućanstva (kao potrošači i kao poduzetnici) (S14), 5) neprofitne institucije u službi kućanstava (S15).

To znači da su, umjesto da budu prepoznati kao zaseban institucionalni sektor u sustavima nacionalnih računa, zadruge, uzajamna društva, udruge i zaklade koji ulaze u pojam socijalne ekonomije raspodijeljeni u ovih pet institucionalnih sektora, zbog čega ih je teško analizirati kao jedinstvenu skupinu.

Europska komisija nedavno je izradila Priručnik za izradu satelitskih računa poduzeća u socijalnoj ekonomiji (zadruga i uzajamnih društava) koji će omogućiti dobivanje dosljednih, točnih i pouzdanih podataka o značajnom dijelu socijalne ekonomije: zadrugama, uzajamnim društvima i ostalim sličnim udruženjima. Na temelju ovog priručnika i na inicijativu Glavne uprave za poduzetništvo i industriju Europske komisije, 2011. godine već su izrađeni satelitski računi za zadruge i uzajamna društva u Španjolskoj, Belgiji, Srbiji i Makedoniji. Nedavno je ista Glavna uprava bila pokroviteljem inicijative za izradu pouzdanih statističkih podataka za socijalna poduzeća.

Kao što je zapisano u priručniku za satelitske račune poduzeća u socijalnoj ekonomiji, metode koje današnji sustavi nacionalnih računa koriste, a koje su nastale sredinom 20. stoljeća, razvile su alate za sakupljanje glavnih nacionalnih gospodarskih agregata u kontekstu mješovitog gospodarstva sa snažnim privatnim kapitalističkim sektorom kojega upotpunjuje i javni sektor često sklon interveniranju. Kao što je logično, u sustavu nacionalnih računa usredotočenom na bipolarnu institucionalnu realnost nema dovoljno prostora za treći pol, koji nije javan niti

kapitalistički, dok se ovaj posljednji atribut može pripisati cijelom privatnom sektoru. To je važan čimbenik koji pojašnjava institucionalnu neuočljivost socijalne ekonomije u današnjim društvima te je, kao što je navedeno u priručniku, u suprotnosti sa rastućom važnošću organizacija koje pripadaju socijalnoj ekonomiji.

3.2 Definicija socijalne ekonomije koja se uklapa u sustave nacionalnih računa

Daljnji razlog spomenute institucionalne neuočljivosti socijalne ekonomije manjak je jasne i precizne definicije ideje i cilja socijalne ekonomije koju bi bilo moguće korisno upotrijebiti u sustavima nacionalnih računa. Takva definicija treba zanemariti pravne i administrativne kriterije te se treba usredotočiti na analizu ponašanja činitelja u sektoru socijalne ekonomije i identificirati sličnosti i razlike između njih i između ovih i drugih ekonomskih sudionika. Ona u isto vrijeme mora združiti tradicionalna načela i specifične vrijednosti socijalne ekonomije s važećom metodologijom sustava nacionalnih računa, kako bi stvorila jedinstven koncept koji bi predstavljao operativnu definiciju i uživao širok politički i znanstveni konsenzus, omogućujući glavnim agregatima subjekata u socijalnoj ekonomiji da budu količinski određeni i vidljivi u homogenom i međunarodno standardiziranom obliku.

U skladu s time, u ovom izvješću predlaže se sljedeća radna definicija socijalne ekonomije:

Niz privatnih, formalno organiziranih poduzeća sa samostalnošću odlučivanja i dobrovoljnim članstvom, osnovanih s ciljem zadovoljenja potreba članova kroz tržište proizvodnjom dobara i pružanjem usluga, osiguranja i financiranja, u kojima donošenje odluka ili bilo kakva raspodjela profita ili viškova između članova nije izravno povezana s kapitalom ili novčanim doprinosom članova, od kojih svaki ima pravo na jedan glas, odnosno u kojima se u svakom slučaju odluke donose putem demokratskih i participativnih postupaka. Socijalna ekonomija također uključuje privatne i formalno organizirane organizacije sa samostalnošću odlučivanja i dobrovoljnim članstvom, koje pružaju netržišne usluge kućanstvima i čije viškove, ako oni postoje, ne mogu prisvojiti ekonomski činitelji koji ih stvaraju, kontroliraju ili financiraju.

Ova je definicija potpuno u skladu s određenjem pojma socijalne ekonomije prikazanim u Povelji načela socijalne ekonomije (*Charter of Principles of the Social Economy*) konferencije CEP-CMAF (vidi odjeljak 2.3 ovog izvješća). U pogledu nacionalnih računa ona obuhvaća dva glavna podsektora socijalne ekonomije: a) tržišni ili poslovni podsektor i b) podsektor netržišnih proizvođača. Ta je klasifikacija veoma korisna za izradu pouzdanih statističkih podataka i za analizu ekonomske aktivnosti u skladu s trenutno važećim sustavima nacionalnih računa. Usprkos tome, sa socioekonomskog stajališta očita je propusnost između dvaju sektora i uske veze između tržišnog i netržišnog u socijalnoj ekonomiji što je posljedica značajke koju sve organizacije socijalne ekonomije dijele: one su *organizacije ljudi koji se bave aktivnošću čiji je glavni cilj podmirivanje potreba ljudi, a ne isplaćivanje ulagača kapitalista*.

Prema gore navedenoj definiciji, zajedničke značajke ovih dvaju podsektora socijalne ekonomije su sljedeće:

- 1) oni su privatni, drugim riječima nisu dio javnog sektora niti su pod njegovom kontrolom
- 2) formalno su organizirani, što znači da obično imaju pravni identitet
- 3) samostalni su u odlučivanju, dakle imaju potpunu sposobnost biranja i raspuštanja svojih upravnih tijela, kao i kontrole i organizacije svih svojih aktivnosti

- 4) članstvo je dobrovoljno, drugim riječima pridruživanje nije obavezno
- 5) dogodi li se kakva raspodjela profita ili viškova među članovima korisnicima, ona nije proporcionalna kapitalu ili financijskom doprinosu članova, nego njihovim aktivnostima ili poslovanju s organizacijom
- 6) gospodarsku djelatnost obavljaju samostalno kako bi zadovoljili potrebe osoba, kućanstava ili obitelji, što organizacije socijalne ekonomije čini organizacijama ljudi, a ne kapitala; one rade s kapitalom i drugim nemonetarnim sredstvima, ali ne i za kapital
- 7) ove organizacije djeluju prema načelima demokracije. S iznimkom nekih volonterskih organizacija koje kućanstvima pružaju netržišne usluge, primarna razina socijalne ekonomije ili organizacije prvog reda obično u postupcima donošenja odluka primjenjuju načelo "jedna osoba, jedan glas", neovisno o kapitalu ili financijskim doprinosima članova. U svakoj prilici koriste demokratske i participativne postupke donošenja odluka. Organizacije na drugim razinama također su demokratski organizirane. Njihovi članovi imaju većinsku ili isključivu kontrolu nad tijelima s ovlastima donošenja odluka unutar organizacije.

Vrlo važna i duboko ukorijenjena značajka organizacija socijalne ekonomije je njihov demokratski karakter. Doista, u prethodno spomenutom priručniku za otvaranje satelitskih računa za poduzeća socijalne ekonomije koja se bave tržišnom proizvodnjom (raspoređena u institucionalne sektore nacionalnih računa S.11 i S.12), mjerilo demokratičnosti smatra se preduvjetom da bi se poduzeće smatralo dijelom socijalne ekonomije, s obzirom na to da se *društvena korist* ovih društava obično ne temelji na njihovoj gospodarskoj aktivnosti koja je sredstvo za postizanje njihovog neprofitnog cilja, nego na njihovoj svrsi kao i na demokratskim i participativnim vrijednostima koje unose u vođenje poduzeća.

Međutim, u radnoj definiciji socijalne ekonomije koja se koristi u ovom izvješću također se prihvaća uključivanje volonterskih neprofitnih organizacija koje su *proizvođači netržišnih usluga za kućanstva*, čak i kada one ne posjeduju demokratsku strukturu, jer se na taj način omogućava uključivanje u socijalnu ekonomiju istaknutih organizacija *trećeg sektora za socijalno djelovanje* koje proizvode socijalna ili meritorna dobra od nedvojbene društvene koristi.

3.3 Tržišni ili poslovni podsektor socijalne ekonomije

Tržišni podsektor je, u osnovi, sačinjen od zadruga i uzajamnih društava; poslovnih skupina pod kontrolom zadruga, uzajamnih društava i drugih organizacija socijalne ekonomije; drugih sličnih poduzeća i određenih neprofitnih institucija koje pružaju usluge poduzećima socijalne ekonomije.

Uz karakteristike zajedničke svim tijelima socijalne ekonomije, radna definicija u odjeljku 3.2 i u priručniku Europske komisije naglašava tri osnovne značajke poduzeća socijalne ekonomije:

- a) *Ustanovljena su s namjerom podmirivanja potreba svojih članova primjenom načela samopomoći, tj. radi se o poduzećima u kojima su članovi i korisnici dotične djelatnosti obično jedni te isti.*

Priručnik Europske komisije pruža detaljno objašnjenje cilja i ograničenja ove značajke. Glavni cilj ovih poduzeća je zadovoljiti potrebe svojih članova koji su, u osnovi, pojedinci ili obitelji.

U zadrugama i uzajamnim društvima članovi i korisnici dotičnih djelatnosti obično su (iako ne uvijek) jedni te isti. Načelo samopomoći je tradicionalno načelo zadružnog i uzajamnog djelovanja. Glavni cilj ovih poduzeća je zadružna ili uzajamna djelatnost s ciljem podmirivanja potreba svojih uobičajenih članova (članova zadruga ili uzajamnih društava) koji su uglavnom pojedinci, kućanstva ili obitelji.

Zadružno ili uzajamno djelovanje je to koje određuje odnos između člana korisnika i poduzeća socijalne ekonomije. U radničkim zadrugama zadružna djelatnost je otvaranje radnih mjesta za njihove članove, u stambenim zadrugama to je izgradnja domova za članove, u poljoprivrednim zadrugama trgovanje dobrima koja su proizveli članovi, u uzajamnom društvu uzajamno djelovanje je osiguranje članova, itd.

Naravno, kako bi se mogla provoditi zadružna ili uzajamna djelatnost u službi članova, mora se obavljati instrumentalna djelatnost s drugim stranama na tržištu koje nisu članovi, a koja će to omogućiti. Na primjer, radnička zadruga prodaje svoja dobra i usluge na tržištu (instrumentalna djelatnost) kako bi se otvorila i zadržala radna mjesta za njezine članove (zadružna djelatnost).

U slučaju uzajamnih društava, članstvo u njima neraskidivo je povezano sa zaključivanjem police osiguranja (član je ujedno i korisnik uzajamne djelatnosti).

U slučaju zadruga, takva povezanost između svojstva člana i svojstva korisnika je uobičajena, ali nije uvijek neophodna. Neke vrste "dopunskih članova" mogu dati svoj doprinos poduzeću i kada nisu korisnici zadružne djelatnosti. Primjeri uključuju ulagače kapitala ili bivše članove korisnike koji više nisu korisnici iz logičnih, opravdanih razloga (među ostalim i zbog odlaska u mirovinu), a i poneka javna tijela mogu biti članovi poduzeća koji tome poduzeću financijski doprinose. Pod uvjetom da su značajke poduzeća socijalne ekonomije utvrđene radnom definicijom valjane, uključujući demokratsku kontrolu koju provode članovi korisnici, poduzeća koja imaju takve druge vrste članova koji mu doprinose financijski, ali nisu korisnici njegovih djelatnosti, pripadaju poslovnom podsektoru socijalne ekonomije.

Moguće je i da se u drugim poduzećima socijalne ekonomije, kao što je slučaj sa socijalnim poduzećima, neki članovi, koji nisu stalni članovi u užem smislu, zauzimaju za njihove ciljeve, iako još uvijek postoji prijelazna povezanost. To može uključivati čak i određene volonterske aktivnosti. Unatoč tome, ono što je karakteristično i relevantno je da u ovim poduzećima uvijek postoji uzajaman odnos i stabilna povezanost poduzeća i onih koji u određenom trajanju sudjeluju u njegovim aktivnostima, dijeleći rizike i izražavajući određeno poštovanje u odnosu na članstvo.

Korisnici djelatnosti socijalne ekonomije također imaju vodeću ulogu u ovim poduzećima koja predstavljaju inicijative uzajamne solidarnosti skupina građana s namjerom podmirivanja njihovih potreba na tržištu.

To poduzeća socijalne ekonomije ne odvrća od provođenja djelatnosti koje se temelje na solidarnosti u mnogo širim socijalnim okruženjima, nadilazeći osnovu njihovog članstva. U slučaju zadruga, zbog svojih tradicionalnih pravila djelovanja one su pioniri u primjeni načela socijalne odgovornosti poduzeća ili poslovne odgovornosti, pošto ova pravila potiču i podupiru mehanizme solidarnosti (načelo obrazovanja i socijalnog djelovanja, načelo "otvorenog članstva", stvaranje rezervi koje se ne mogu podijeliti među članovima, itd.). Sve to, međutim, ne mijenja zajedničku osnovu poduzeća socijalne ekonomije koja se natječu na tržištu, financiraju u velikoj mjeri kroz tržište i ulaze u poslove koji podrazumijevaju rizike o kojima, na kraju, ovisi pružanje usluga njihovim članovima.

- b) *Poduzeća socijalne ekonomije su tržišni proizvođači, što znači da su njihovi proizvodi uglavnom namijenjeni prodaji po cijenama od ekonomskog značaja. U ESA-i 95 zadruge, uzajamna društva, holding društva, druga slična društva i neprofitne institucije koje im služe smatraju se tržišnim proizvođačima.*
- c) *Iako one mogu raspodijeliti profit ili viškove među članovima korisnicima, oni nisu proporcionalni kapitalu ili financijskom doprinosu članova, nego njihovim aktivnostima ili poslovima s organizacijom.*

Činjenica da mogu raspodijeliti profit ili viškove među članovima ne znači da uvijek to i čine. Postoje brojni slučajevi u kojima zadruge i uzajamna društva slijede pravilo ili običaj da ne raspodjeljuju viškove među svojim članovima. Ovdje se želi istaknuti da načelo neraspodjele viškova članovima nije osnovna značajka poduzeća socijalne ekonomije.

Iako je demokratski ustroj zajednička značajka svih organizacija socijalne ekonomije, određene neprofitne dobrovoljne organizacije koje obiteljima pružaju netržišne usluge mogu biti dijelom socijalne ekonomije iako ne posjeduju demokratsku strukturu, kao što će biti prikazano u daljnjem tekstu.

Međutim, kriterij demokratičnosti smatra se preduvjetom da bi se poduzeće smatralo dijelom socijalne ekonomije. Kao što je navedeno u priručniku Europske komisije, poduzeća socijalne ekonomije karakterizira demokratsko donošenje odluka njihovih članova, bez upliva vlasništva nad dioničkim kapitalom na kontrolu postupka donošenja odluka. U mnogim zadrugama i uzajamnim društvima načelo "jedna osoba, jedan glas" često nije sasvim doslovno, već se mora primijeniti određeno vaganje glasova koje odražava sudjelovanje svakoga člana u djelovanju zadruge ili uzajamnog društva. Također se može dogoditi i da poslovne skupine koje su različita poduzeća socijalne ekonomije uspostavila daju glasovima različitu težinu, ne samo kako bi odrazile različite stupnjeve sudjelovanja članova, nego i radi prepoznavanja hijerarhijskih razlika među njima i zavođenja članskih brojeva. Organizacije socijalne ekonomije mogu uspostaviti i kontrolirati druge poslovne skupine kako bi poboljšale postizanje svojih ciljeva za dobrobit članova, s time da postupke donošenja odluka kontroliraju matične organizacije. Ove skupine također pripadaju socijalnoj ekonomiji.

U nekim zemljama, određena poduzeća socijalne ekonomije koja su osnovali radnici da bi stvorili ili zadržali radna mjesta, preuzela su oblik trgovačkih društava s ograničenom odgovornošću ili javnih društava s ograničenom odgovornošću. I njih se može smatrati demokratskim organizacijama s demokratskim postupcima donošenja odluka, pod uvjetom da je većina njihovog dioničkog kapitala u vlasništvu poslovnih partnera koji taj kapital međusobno dijele na jednake dijelove.

Druga poduzeća socijalne ekonomije također različitog pravnog oblika od zadruga uspostavljena su kako bi provodila djelatnosti u interesu skupina koje su osjetljive, isključene ili suočene s rizikom od socijalne isključenosti. Ona obuhvaćaju širok spektar socijalnih poduzeća koja se služe participativnim i demokratskim postupcima.

3.4 Netržišni podsektor socijalne ekonomije

Najveći dio ovog podsektora sastoji se od udruga i zaklada, iako se u njemu mogu pronaći i organizacije drugih pravnih oblika. On je sačinjen od svih organizacija socijalne ekonomije koje se prema kriterijima nacionalnih računa smatraju netržišnim proizvođačima, tj. onih koje većinu svojih proizvoda nude besplatno ili po ekonomski nevažnim cijenama.

Kao što je gore spomenuto u odjeljku 3.2, to su *privatna i formalno organizirana tijela sa samostalnošću odlučivanja i dobrovoljnim članstvom, koje pružaju netržišne usluge obiteljima i čije viškove, ako oni postoje, ne mogu prisvojiti ekonomski činitelji koji ih stvaraju, kontroliraju ili financiraju*. Drugim riječima, radi se o neprofitnim organizacijama u užem smislu riječi, s obzirom na to da primjenjuju načelo neraspodjele profita ili viškova (prisila neraspodjele) te su, kao kod svih tijela socijalne ekonomije, pravi korisnici njihovih usluga pojedinci.

Za nacionalne račune postoji poseban institucionalni sektor S.15, "neprofitne ustanove koje služe kućanstvima" (NUSK), kako bi se razlikovale od drugih sektora. Prema definiciji ESA-e 95 ovaj se sektor sastoji od neprofitnih institucija koje su odvojena pravna tijela, služe kućanstvima i pripadaju drugim privatnim netržišnim proizvođačima. Njihova glavna sredstva, osim onih od povremenih prodaja, potiču iz dobrovoljnih priloga kućanstava u gotovini ili u naturi u njihovom svojstvu potrošača, iz uplata sredstava države i iz vlasničkih dohodaka. (ESA 95, 2.87).

Sektor NUSK uključuje razne organizacije, uglavnom udruge, koje za svoje članove obavljaju netržišne djelatnosti (tijela uzajamnog karaktera) ili za skupine građana koji nisu članovi (tijela općeg interesa). Većina ovih tijela djeluju demokratski i posjeduju zajedničke značajke socijalne ekonomije. One uključuju dobrotvorne organizacije, organizacije za humanitarnu pomoć, sindikate, profesionalna ili strukovna društva, udruge potrošača, političke stranke, crkve ili vjerske zajednice te društvene, kulturne, rekreacijske i sportske klubove.

Kao što je gore navedeno u odjeljku 3.1, određene volonterske neprofitne organizacije koje su proizvođači netržišnih usluga za kućanstva uključene su u socijalnu ekonomiju pod nazivom *treći sektor za socijalno djelovanje*, iako ne posjeduju demokratsku strukturu, jer su usluge koje besplatno pružaju *socijalna ili meritorna dobra* od nedvojbene društvene koristi.

Dio su socijalne ekonomije i organizacije NUSK-a koje nisu pravni subjekti ili nisu velike, a prema ESA-i 95 pripadaju sektoru S.14, Kućanstva (ESA 95, 2.76).

Naposljetku, mogu postojati i druge privatne, neprofitne institucije (NPI) koje sredstva dobivaju od nefinancijskih ili financijskih poduzeća i pružaju kulturne, rekreacijske, društvene itd. usluge koje ne naplaćuju fizičkim osobama. Iako se u ESA-i iz 1995. smatra da one služe dotičnim nefinancijskim ili financijskim korporacijama te ih stoga uključuje u dotične (tržišne) institucijske sektore (ESA 95, 2.23 i 2.40), pod uvjetom da ispunjavaju uvjete određene definicijom one pripadaju netržišnom podsektoru socijalne ekonomije.

Organizacije koje pripadaju NUSK-u a koje su tržišni proizvođači nefinancijskih tržišnih dobara i usluga, financijskog posredovanja ili pomoćnih financijskih aktivnosti isključene su iz ove skupine, kao i poslovne udruge koje se financiraju dobrovoljnim doprinosima nefinancijskih ili financijskih korporacija u zamjenu za usluge koje im pružaju.

3.5 Socijalna ekonomija: pluralizam i zajednički osnovni identitet

Socijalna ekonomija u europskom društvu je zauzela položaj *pola društvene koristi* između kapitalističkog i javnog sektora. Svakako se sastoji od velikog broja činitelja. Stare i nove društvene potrebe zajedno čine područje djelovanja socijalne ekonomije. Ove potrebe mogu se podmiriti zahvaljujući osobama uključenim u djelatnost kroz poduzeća koja posluju na tržištu, gdje skoro sve zadruge i uzajamna društva dobivaju većinu svojih sredstava, ili putem udruga i zaklada, od kojih skoro sve pružaju netržišne usluge fizičkim osobama, kućanstvima ili obiteljima i obično dobivaju većinu sredstava putem donacija, članarina, subvencija, itd.

Ne može se zanemariti činjenica da raznolikost izvora sredstava i sudionika organizacija socijalne ekonomije dovodi do razlika dinamike njihovog ponašanja i u njihovim odnosima s okolinom. Na primjer, volontere je uglavnom moguće naći u organizacijama netržišnog podsektora (uglavnom u udrugama ili zakladama), dok ih u tržišnom podsektoru socijalne ekonomije (zadugama, uzajamnim društvima i sličnim poduzećima) gotovo i nema, osim u socijalnim poduzećima. Oni su jasan primjer spoja tržišnog i netržišnog s brojnim različitim izvorima financiranja (tržišnim prihodima, javnim subvencijama i volonterskim radom) i činiteljima unutar organizacije (članovima, zaposlenicima, volonterima, poduzećima i javnim tijelima).

Ova višestruka socijalna ekonomija koja potvrđuje i učvršćuje svoj dio u raznovrsnom društvu ne svodi se na mješavinu bez identiteta ili analitičke vrijednosti. Upravo suprotno, zajednički osnovni identitet socijalne ekonomije ojačan je velikom i raznovrsnom skupinom slobodnih i dobrovoljnih mikroekonomskih tijela koje je civilno društvo stvorilo s ciljem podmirivanja potreba pojedinaca, kućanstava i obitelji, a ne nagrađivanja ili davanja pokrića ulagačima ili kapitalističkim poduzećima – drugim riječima, stvorile su ga neprofitne organizacije. U posljednjih 200 godina ovaj raznolik spektar (tržišni i netržišni, od uzajamnog ili općeg interesa) oblikovao je treći sektor, kao što je ovdje definirano kroz pristup socijalnoj ekonomiji.

POGLAVLJE 4

GLAVNI TEORIJSKI PRISTUPI SOCIJALNOJ EKONOMIJI

- 4.1. Treći sektor kao dodirna točka
 - 4.2. Teorijski pristup neprofitnim organizacijama
 - 4.3. Teorijski pristup ekonomiji solidarnosti
 - 4.4. Teorijski pristup socijalnim poduzećima
 - 4.5. Ostali pristupi
-

4.1 Treći sektor kao dodirna točka

Iako se termin *treći sektor* pretežno upotrebljavao u zemljama engleskog govornog područja kako bi opisao privatni neprofitni sektor sastavljen uglavnom od udruga i zaklada, *treći sektor* se također koristi u ostatku Europe i u drugim dijelovima svijeta kao sinonim za socijalnu ekonomiju (SE) koja je opisana u prethodnom poglavlju.

U Sjedinjenim Američkim Državama, Levitt je bio među prvima koji je upotrijebio izraz *treći sektor*, izjednačujući ga s neprofitnim sektorom. U Europi se isti termin počeo koristiti nekoliko godina kasnije kako bi opisao sektor koji se nalazi između javnog i kapitalističkog sektora, a koji je mnogo bliži pojmu socijalne ekonomije.

Treći je sektor (TS) postao dodirna točka raznih pojmova, točnije za *neprofitni sektor i socijalnu ekonomiju* koji se, unatoč obuhvaćanju velikih dijelova zajedničkih područja interesa ne podudaraju u cijelosti. Osim toga, u teorijskim pristupima koji su nastali iz ovih pojmova, trećem sektoru su pripisane razne funkcije u današnjem gospodarstvu.

4.2 Teorijski pristup neprofitnim organizacijama

4.2.1 Pojam neprofitne organizacije (NO)

Glavni teorijski pristup koji se bavi trećim sektorom, osim teorije socijalne ekonomije, potiče, kao što je već rečeno, iz engleskog govornog područja: publikacije o neprofitnom sektoru ili neprofitnim organizacijama (NO) po prvi put su se pojavile prije 30 godina u Sjedinjenim Američkim Državama. Ovaj pristup zapravo obuhvaća samo privatne organizacije kojima je, prema pravilima udruga, zabranjeno distribuiranje viškova onima koji su ih osnovali ili onima koji ih kontroliraju ili financiraju.

Povijesni temelji ovog koncepta vezani su uz nazore o filantropskom i dobrotvornom radu koji su bili duboko ukorijenjeni u Velikoj Britaniji 19. stoljeća te u zemljama na koje je imala utjecaj. Ugled britanskih *dobrotvornih organizacija* i američkih *filantropskih zaklada* uzrokovao je nastanak termina kao što su *dobrotvorni sektor* i *volonterski sektor*, koji su uključeni u širi koncept neprofitnog sektora.

Suvremeni koncept neprofitnog sektora točnije je određen i šire rasprostranjen po svijetu zahvaljujući ambicioznom, međunarodnom istraživačkom projektu koji je započet početkom 90-ih na Sveučilištu Johns Hopkins (Baltimore, SAD), u svrhu otkrivanja i kvantifikacije veličine i strukture neprofitnog sektora, kao i analize njegovih mogućnosti razvoja i procjene njegovog utjecaja na društvo.

Razne faze razvoja projekta obuhvaćaju neprofitni sektor u 36 zemalja na 5 kontinenta.

U ovom se projektu proučavaju organizacije koje ispunjavaju svih pet kriterija navedenih u "strukturno-operativnoj definiciji" neprofitnih organizacija. One su, dakle:

- a) *organizacije*, odnosno imaju institucijsku strukturu i ustroj. To su obično pravne osobe;
- b) *privatne*, odnosno institucijski su odvojene od vlade iako mogu primati javna novčana sredstva te imati javne dužnosnike u upravnim tijelima;
- c) *samoupravne*, tj. mogu kontrolirati vlastite aktivnosti i slobodne su birati i razriješiti dužnosti svoja upravna tijela;
- d) *neprofitne*, odnosno organizacije koje mogu ostvarivati profit, ali on se mora ponovno investirati u glavnu misiju organizacije te se ne smije dijeliti vlasnicima, članovima, osnivačima ili upravnim tijelima organizacije;
- e) *dobrovoljne*, što obuhvaća dvije stvari: prvo, članstvo nije obavezno ili pravno nametnuto, i drugo, moraju imati volontere koji sudjeluju u njezinim aktivnostima ili upravi.

4.2.2 Teorijski pristup neprofitnim organizacijama u sustavu nacionalnih računa iz 1993.

Ujedinjeni narodi su objavili *Priručnik o neprofitnim ustanovama u sustavu nacionalnih računa* (priručnik o NPU-ima). Opis neprofitnih ustanova u priručniku temelji se na definiciji neprofitnog sektora koji je prikazan u teorijskom pristupu NO-ima Salamona i Anheiera opisanom u prethodnom odlomku. Po toj osnovi priručnik o NPU opisuje široku, heterogenu skupinu neprofitnih organizacija koje bi mogle pripadati bilo kojem od pet institucijskih sektora koji tvore sustav nacionalnih računa, uključujući "opću upravu" (S.13). To su neprofitne ustanove u sektoru "nefinancijskih korporacija" (S.11), sektor "financijskih korporacija" (S.12) i sektor "kućanstava". Konačno, "neprofitne ustanove koje služe kućanstvima" ili NUSK (S.15) imaju vlastiti posebni institucijski sektor u sustavu nacionalnih računa. Ove organizacije poprimaju razne pravne oblike iako su to većinom udruge i zaklade te su osnovane u razne svrhe: da pružaju usluge pojedincima ili poduzećima koji ih kontroliraju ili financiraju; da obavljaju karitativne i dobrotvorne djelatnosti kako bi pomogle ljudima kojima je potrebna pomoć; da opskrbljuju tržište neprofitnih usluga kao što su zdravstvo, obrazovanje, slobodne aktivnosti itd.; da brane interese interesnih skupina ili političke programe građana istomišljenika, itd.

Međutim, prema priručniku o NPU velike organizacije kao što su zadruge, uzajamna društva, socijalna poduzeća i druge ne pripadaju neprofitnom sektoru.

Kao što ćemo vidjeti u nastavku, pojmu socijalne ekonomije ne pripadaju sve neprofitne ustanove koje prema priručniku o NPU ulaze u njen djelokrug.

4.3 Teorijski pristup ekonomiji solidarnosti

Koncept *ekonomije solidarnosti* nastao je u Francuskoj i nekim zemljama Latinske Amerike u posljednjoj četvrtini 20. stoljeća, i u velikoj mjeri je povezan sa značajnim rastom trećeg sektora u organizacijama koje proizvode i distribuiraju neka od takozvanih *socijalnih ili meritornih dobara*. Meritorna su dobra ona o kojima postoji rasprostranjeno društveno i političko mišljenje da su nužna za dostojanstven život i da zato moraju biti dostupna stanovništvu u cjelini, bez obzira na dohodak ili na kupovnu moć. Dakle, smatra se da vlada treba osigurati proizvodnju i distribuciju ovih dobara, bilo da ih stavlja na raspolaganje besplatno, bilo da potporama osigura da se mogu pribaviti daleko ispod tržišne cijene.

Za vrijeme procvata i konsolidacije države blagostanja, vlade najrazvijenijih zemalja Europe jamčile su opće uživanje najvažnijih meritornih dobara kao što su zdravstvo i obrazovanje. Posljednjih desetljeća su se, međutim, pojavile nove socijalne potrebe kojima se ne bavi ni javni sektor, ni tradicionalno kapitalistički sektor, a koje utječu na mnogobrojne skupine kojima prijeti rizik od socijalne isključenosti. Ovi su problemi povezani sa životnim uvjetima starijih osoba, masovnom dugotrajnom nezaposlenošću, imigrantima, etničkim manjinama, osobama s invaliditetom, reintegracijom bivših zatvorenika, zlostavljanim ženama, kronično oboljelima, itd.

Upravo su u ovim područjima neke organizacije koje su tipične za socijalnu ekonomiju (zadruge i, prvenstveno udruge) znatno proširile djelatnost. Ovaj sektor istovremeno spaja skupinu novih organizacija i nova područja djelovanja. U usporedbi s klasičnim značajkama socijalne ekonomije, ima tri osobine po kojima se razlikuje: a) socijalne zahtjeve na koje pokušava odgovoriti, b) čimbenike iza ovih inicijativa, i c) izričitu želju za društvenom promjenom.

Koncept *ekonomije solidarnosti* razvio se u Francuskoj od 1980-ih pa nadalje na temelju ova tri aspekta. Riječ je o gospodarstvu u kojem je tržište jedna komponenta, možda i najvažnija, ali ne i jedina. Gospodarstvo se odvija oko tri žarišta: tržišta, države i uzajamnosti. Ta tri žarišta odgovaraju načelima tržišta, preraspodjele i uzajamnosti. Ovo posljednje načelo odnosi se na nenovčanu razmjenu u području primarne društvenosti koja se prvenstveno poistovjećuje s djelatnošću u udrugama.

Ukratko, gospodarstvo je mnogostruko po prirodi i ne može se svesti na strogo tržišna i novčana pitanja. Teorijski pristup ekonomiji solidarnosti prvi je dosadašnji pokušaj da se povežu tri žarišta sustava, tako da specifične inicijative ekonomije solidarnosti tvore oblike koji su hibridi između tržišnog, netržišnog i nenovčanog gospodarstva. Oni ne odgovaraju stereotipu tržišta tradicionalnog gospodarstva, a njihovi resursi su također mnogostruki: tržišni (prodaja dobara i usluga), netržišni (državne subvencije i donacije) i nenovčani (volonteri).

Uz ovaj koncept ekonomije solidarnosti, čije je središte u Francuskoj, donekle je zastupljeno i jedno viđenje ekonomije solidarnosti u nekim zemljama Latinske Amerike u kojima se ono smatra snagom za društvene promjene, nositeljem projekta za alternativno društvo u neoliberalnoj globalizaciji. Za razliku od europskog pristupa, koji ekonomiju solidarnosti smatra kompatibilnom s tržištem i državom, latino-američka perspektiva usredotočila se na razvoj tog koncepta kao alternative globalnom kapitalizmu.

4.4 Teorijski pristup socijalnim poduzećima

Posljednjih godina se pojavio značajan opus radova o socijalnim poduzećima, iako se ne može reći da postoji jedinstven pristup. Međutim, možemo razlikovati dva glavna teorijska pristupa socijalnim poduzećima: angloamerički pristup i pristup kontinentalne Europe.

Anglo-američki pristup obuhvaća razne smjerove koji na razne načine definiraju područje socijalnih poduzeća, počevši od onih koji smatraju da su socijalna poduzeća tržišna protuteža privatnim neprofitnim organizacijama s društvenom namjenom, do onih čija se definicija socijalnih poduzeća usredotočuje isključivo na društvene inovacije i zadovoljavanje društvenih potreba, bez obzira na oblik vlasništva poduzeća (javno, privatno temeljeno na kapitalu ili ono što se smatra pod terminom "socijalna ekonomija" u Europi).

U tradiciji kontinentalne Europe, glavni teorijski pristup socijalnim poduzećima ukratko je opisan u istraživanjima i prijedlozima mreže EMES, prema kojima se ova poduzeća smatraju rezultatom zajedničkog poduzetništva u području socijalne ekonomije a opisuju ih tri skupine pokazatelja (u ekonomskim i socijalnim dimenzijama te u odnosu na strukturu uprave). Europska komisija je u ranije spomenutoj *Socijalnoj poslovnoj inicijativi* također definirala socijalna poduzeća kao podsektor socijalne ekonomije (*subjekti socijalne ekonomije*).

4.5 Ostali pristupi

Srodne pristupu opisanom u prethodnom poglavlju, razvile su se i druge teorije koje izravno predlažu zamjenu tržišnih ekonomija u kojima su sredstva proizvodnje u privatnom vlasništvu drugim vidovima organizacije sustava proizvodnje. One uključuju a) *alternativnu ekonomiju*, koja ima korijene u pokretima protiv ustaljenih društvenih struktura, a koji su se razvili u Francuskoj nakon svibnja 1968, i b) pučka ekonomija, nastala u raznim zemljama Latinske Amerike od 1980. nadalje, s vrlo sličnim obilježjima latinoameričkoj verziji ekonomije solidarnosti, do te mjere da je poznata i kao pučka *ekonomija solidarnosti*. Pučka ekonomija isključuje svaki oblik odnosa poslodavac/zaposlenik i smatra rad glavnim faktorom proizvodnje.

5. POGLAVLJE

KOMPARATIVNA ANALIZA NAJČEŠĆIH DEFINICIJA POJMA SOCIJALNE EKONOMIJE U SVAKOJ DRŽAVI ČLANICI, PRISTUPNICI I KANDIDATKINJI ZA ČLANSTVO U EUROPSKOJ UNIJI

5.1. Ideje koje prevladavaju u svakoj državi

5.2. Sudionici socijalne ekonomije u državama članicama EU-a

5.1 Ideje koje prevladavaju u svakoj državi

Socijalni i ekonomski fenomen kojeg u ovoj studiji nazivamo "socijalnom ekonomijom" rasprostranjen je i vidljivo se širi diljem EU-a. Međutim ovaj pojam kao i znanstveni koncept koji je s njime povezan, nije nedvosmislen u svim državama EU-a, u nekim slučajevima niti unutar pojedine države, već obično postoji zajedno s drugim pojmovima i sličnim konceptima. Svrha ovog poglavlja jest razlučiti razne ideje i pojmove koji postoje u Europi za ovaj fenomen.

Dio ove studije usmjeren je na procjenu razine prepoznavanja socijalne ekonomije u tri bitna područja: javnoj upravi, akademskom i znanstvenom svijetu te samom sektoru socijalne ekonomije u svakoj državi - a s druge strane, na pronalaženje i procjenu drugih sličnih pojmova. Ova je studija provedena u skladu s metodologijom primijenjenom u prvom poglavlju studije *Poduzeća i organizacije trećeg sustava. Strateški izazov zapošljavanja* (Vivet and Thiry in CIRIEC, 2000), u kojem je treći sustav izjednačen sa socijalnom ekonomijom.

Informacije iz primarnih izvora prikupljene su na osnovu ciljanog djelomično otvorenog pitanja upućenog korespondentima (vidi prilog) od kojih su svi privilegirani svjedoci te imaju stručno znanje o pojmu socijalne ekonomije i sličnim pojmovima, kao i o stvarnoj situaciji tog sektora u njihovim državama. Upitnik se sastojao iz donekle zatvorenih pitanja o socijalnoj ekonomiji i sličnim pojmovima u različitim državama EU-a. Korespondenti su sveučilišni profesori, stručnjaci iz federacija i predstavničkih struktura sektora u državama te najviši dužnosnici u državnoj javnoj upravi s ovlastima na području socijalne ekonomije. Stupanj prepoznavanja podijeljen je na tri relativne razine u raznim državama: (*) one u kojima ne postoji prepoznavanje ove ideje ili je neznatno, (**) one u kojima postoji srednja razina prepoznavanja i (***) one u kojima je razina visoka, što upućuje na institucionalizirano prepoznavanje ideje u dotičnoj državi.

Rezultati su prikazani u tablicama 5.1 i 5.2. Oni se stoga odnose na razinu prepoznavanja ideje (i pojma) socijalne ekonomije, prepoznavanja srodnih pojmova kao što su "socijalno poduzeće", neprofitni sektor i treći sektor te naposljetku prepoznavanja drugih pojmova.

Tablica 5.1. Stupanj nacionalnog prihvaćanja pojma socijalne ekonomije.

	Tijela državne vlasti	Poduzeća socijalne ekonomije	Sveučilište/ znanstveni svijet
Austrija	*	**	**
Belgija	**	***	**
Bugarska	**	**	**
Cipar	**	**	**
Republika Češka	*	**	**
Danska	**	**	**
Estonija	**	*	*
Finska	**	**	**
Francuska	**	***	**
Njemačka	*	**	**
Grčka	**	**	***
Mađarska	*	**	*
Irska	**	***	**
Italija	**	**	**
Latvija	*	**	**
Litva	**	*	*
Luksemburg	**	**	**
Malta	**	*	**
Nizozemska	*	*	*
Poljska	**	**	**
Portugal	***	***	**
Rumunjska	*	*	*
Slovačka	*	*	*
Slovenija	*	**	**
Španjolska	***	***	***
Švedska	**	**	*
Ujedinjena Kraljevina	*	**	**
Država pristupnica i država kandidatkinja			
Hrvatska	*	*	*
Island	**	**	**

Bilješka: Pitanje iz upitnika: Možete li nam reći je li pojam "socijalne ekonomije" poznat u Vašoj državi?

Čak i uz pretpostavku da se nacionalni uvjeti i ideje povezane s pojmom socijalne ekonomije izrazito razlikuju i da možda nisu usporedivi, podaci prikupljeni terenskim radom omogućuju podjelu država na tri skupine u odnosu na razinu prepoznavanja ideje o socijalnoj ekonomiji (vidi tablicu 5.1.).

- *države u kojima je pojam socijalne ekonomije široko prihvaćen:* U Španjolskoj, Francuskoj, Portugalu, Belgiji, Irskoj i Grčkoj, pojam socijalne ekonomije najviše prepoznaju tijela državne vlasti te akademski i znanstveni svijet, kao i sam sektor socijalne ekonomije. Ističu se prve dvije države: u Francuskoj je pojam o socijalnoj ekonomiji začeo, a Španjolska je prva, 2011. godine, usvojila Europski zakon o socijalnoj ekonomiji na nacionalnoj razini.

- *države u kojima je pojam socijalne ekonomije umjereno prihvaćen*, što uključuje: Italiju, Cipar, Dansku, Finsku, Luksemburg, Švedsku, Latviju, Maltu, Poljsku, Ujedinjenu Kraljevinu, Bugarsku i Island. U navedenim državama pojam socijalne ekonomije postoji uz druge pojmove, poput neprofitnog sektora, volonterskog sektora i socijalnih poduzeća. U Ujedinjenoj Kraljevini niska razina svijesti o socijalnoj ekonomiji u suprotnosti je s vladinom politikom podrške socijalnim poduzećima.
- *države u kojima pojam socijalne ekonomije nije prihvaćen ili je slabo prihvaćen*: pojam socijalne ekonomije slabo je poznat, u nastajanju ili nepoznat u sljedećim državama: Austriji, Republici Češkoj, Estoniji, Njemačkoj, Mađarskoj, Litvi, Nizozemskoj, Slovačkoj, Rumunjskoj, Hrvatskoj i Sloveniji, skupina koja uglavnom obuhvaća germanske države i države koje su pristupile Europskoj uniji u posljednjem krugu proširenja. Srodni pojmovi kao neprofitni sektor, volonterski sektor i nevladine organizacije više su prepoznatljivi.

Informacije o svakoj državi u ostalim tablicama prikazane su prema dva kriterija: prvi koji razabire stanje u 12 novih država članica EU-a i u dvjema državama kandidatkinjama, što je glavni cilj ovog rada, te drugi koji razabire stanje u 15 starijih država članica.

Tablica 5.2. Nacionalno prihvaćanje drugih priznatih pojmova srodnih socijalnoj ekonomiji

	Socijalna poduzeća	Neprofitni sektor	Treći sektor
Austrija	**	***	*
Belgija	**	**	*
Bugarska	**	**	**
Cipar	**	**	**
Republika Češka	*	***	**
Danska	**	***	***
Estonija	*	**	**
Finska	***	**	***
Francuska	**	**	**
Njemačka	**	**	***
Grčka	**	**	*
Mađarska	*	***	*
Irska	**	***	**
Italija	**	***	**
Latvija	*	***	**
Litva	*	**	**
Luksemburg	*	*	*
Malta	**	**	*
Nizozemska	***	***	*
Poljska	***	**	***
Portugal	**	**	***
Rumunjska	*	**	*
Slovačka	**	***	***
Slovenija	*	**	*
Španjolska	*	*	**
Švedska	***	**	*
Ujedinjena Kraljevina	**	**	***

Država pristupnica i država kandidatkinja			
Hrvatska	*	***	**
Island	**	***	***

Bilješka: Pitanje iz upitnika: Koji su još pojmovi srodni socijalnoj ekonomiji znanstveno, politički ili društveno priznati u Vašoj državi?

U Nizozemskoj, Švedskoj, Finskoj i Poljskoj pojam socijalnih poduzeća široko je prihvaćen. Nizozemska je donijela zakon o Socijalnim poduzećima 2003. godine. Uz pojmove socijalne ekonomije, neprofitnog sektora, socijalnih poduzeća i trećeg sektora, druge naširoko prihvaćene ideje postoje u nekoliko država EU-a. U državama poput Ujedinjene Kraljevine, Danske, Malte i Slovenije, koncepti volonterski sektor i nevladine organizacije, srodniji pojmu neprofitnih organizacija, uživaju, kako se čini, širok znanstveni, društveni i politički ugled. U europskim zemljama francuskog govornog područja (Francuska, Valonska regija Belgije i Luksemburga) ideje o solidarnom gospodarstvu, kao i o socijalnoj ekonomiji solidarnosti također su prihvaćene, dok je ideja o ekonomiji općeg interesa rasprostranjena u germanskim državama poput Njemačke i Austrije.

Bitno je istaknuti da se u nekoliko država određene komponente od kojih se sastoji pojam socijalne ekonomije u najširem smislu ne priznaju kao sastavni dijelovi tog sektora, već se umjesto toga ističe njihovu specifičnost i različitost. To je slučaj sa zadrugama u državama poput Njemačke, Ujedinjene Kraljevine, Latvije i dijelu Portugala.

5.2 Sudionici u socijalnoj ekonomiji u državama članicama EU-a

S obzirom na situaciju koja je opisana u prethodnom odlomku ovog poglavlja i koja ističe izrazitu raznolikost nacionalnih pogleda na pojmove i razine prihvaćenosti socijalne ekonomije i srodnih pojmova, nije lako odrediti komponente socijalne ekonomije u svakoj državi. Cilj ovog pothvata je odrediti koji institucionalni oblici socijalne ekonomije ili njoj srodnog pojma imaju najširu prepoznatljivost u svakoj državi.

Rezultati studije, nakon savjetovanja s odgovarajućim nacionalnim stručnjacima, prikazani su u tablici 5.3.

U sažetku se mogu donijeti tri glavna zaključka. Prvi i osnovni jest da se komponente bitno razlikuju od jedne do druge zemlje, budući da postoje izvorni nacionalni oblici koje stručnjaci smatraju ključnim za socijalnu ekonomiju u svojim državama (vidi X1, X2, itd.). U nekim državama, poput Italije i Španjolske, postoje različite ideje o djelokrugu socijalne ekonomije: poslovni koncept socijalne ekonomije, prema kojem se ona uglavnom sastoji od zadruga, koegzistira s netržišnim konceptom prema kojemu socijalna ekonomija uglavnom obuhvaća udruge, socijalne zadruge i druge neprofitne organizacije.

Drugi je zaključak da je poznati pojam socijalne ekonomije, koji povezuje zadruge, organizacije uzajamne pomoći, udruge i zaklade najrasprostranjeniji u istoj skupini država u kojoj je pojam socijalne ekonomije najbolje prihvaćen, osim u Irskoj. U dvije države spomenute skupine, Francuskoj i Španjolskoj, socijalna ekonomija je priznata i u pravnom obliku.

Treći je zaključak postojanje općeg konsenzusa da su zadruge dio socijalne ekonomije. To odražava rasprostranjen stav da su zadruge i organizacije uzajamne pomoći prototipi poduzeća socijalne ekonomije. Udruge, zaklade i socijalna poduzeća također se smatraju njenim komponentama. Mogući razlog isključenja prijateljskih društava (organizacija uzajamne pomoći)

iz djelokruga socijalne ekonomije u novim državama članicama EU-a je niska razina prihvaćenosti samog koncepta socijalne ekonomije, zajedno s nedostatkom pravnog statusa za organizacije uzajamne pomoći u spomenutim državama.

Tablica 5.3. Komponente socijalne ekonomije

	Zadruga	Uzajamna društva	Udruge	Zaklade	Ostalo
Austrija	X	X	X	X	X1
Belgija	X	X	X	X	X2
Bugarska	X	X	X	X	
Cipar	X	n.a.	n.a.	n.a.	
Republika Češka	X	-	-	-	X11
Danska	X	X	X	X	X3
Estonija	X	n.a.	X	X	
Finska	X	X	X	X	
Francuska	X	X	X	X	X4
Njemačka	X	-	X	X	X5
Grčka	X	X	X	X	X6
Mađarska	X	-	X	X	X12
Irska	X	X	-	-	X7
Italija	X	X	X	X	X8
Latvija	X	X	X	X	
Litva	X	-	-	-	X13
Luksemburg	X	X	X	X	
Malta	X	X	X	X	X14
Nizozemska	X	X	X	X	
Poljska	X	-	X	X	X15
Portugal	X	X	X	X	X9
Rumunjska	X	X	X	X	X16
Slovačka	X	X	X	X	X17
Slovenija	X	X	X	X	
Španjolska	X	X	X	X	X10
Švedska	X	X	X	X	
Ujedinjena Kraljevina	X	X	X	X	
Država pristupnica i država kandidatkinja					
Hrvatska	X	-	X	X	
Island	X	X	X	X	

Bilješka: Pitanje iz upitnika: Za koji od sljedećih institucijskih oblika smatrate da pripadaju području "socijalne ekonomije" u Vašoj državi, ili ako je primjenjivo, sličnom konceptu za kojeg smatrate da je šire prihvaćen?

Drugi specifični oblici socijalne ekonomije u svakoj državi:

X1: Socijalna poduzeća

X2: Poduzeća s društvenom svrhom

X3: Socijalna poduzeća

X4: Zaposlenička Vijeća (*Comités d'entreprise*), dobrovoljna i društvena zaštita

X5: Volonterske usluge i agencije, poduzeća za socijalno ugrožene skupine, alternativna poduzeća pokreta žena i ekološkog pokreta, organizacije za samopomoć, društveno-kulturni centri, poduzeća za radnu integraciju, lokalna razmjena i tržišni sustavi,

poduzeća susjedstva i lokalnih zajednica

X6: Pučka poduzeća

X7: Kreditne zadruge

X8: Volonterske organizacije, specifične vrste udruga i udruge za društveno napredovanje i obiteljske udruge, udruge zajednice, nevladine organizacije, Ustanove za socijalnu pomoć i dobrotvorni rad (*IPAB: Istituzioni di Pubblica Assistenza e Beneficenza*)

X9: Misericordias; Posebne ustanove za socijalnu pomoć (*IPSS: Instituições Particulares de Solidariedade Social*)

X10: Radničko društvo (*Sociedades Laborales*), Poduzeća za integraciju (*Empresas de Inserción*), Posebni centri za zapošljavanje (*Centros Especiales de Empleo*), posebne skupine kao što je ONCE, Poljoprivredna društva za preobrazbu (*Sociedades Agrarias de Transformación*)

X11: Udruge za opće potpore

X12: Neprofitna poduzeća

X13: Kreditne zadruge i socijalna poduzeća

X14: Band Club

X15: Centri socioekonomske integracije

X16: Ovlaštene jedinice za zaštitu

X17: Zaštićene radionice, socijalne usluge

Platforme i mreže socijalne ekonomije u Europi

Socijalne organizacije imaju prirodnu tendenciju zasnivati skupine na zajedničkim ekonomskim i političkim sklonostima i interesima. Neke od poslovnih skupina i mreža socijalne ekonomije koje su osnovane radi konkurentnosti pravi su europski korporacijski divovi. Također su osnovane skupine u političkoj sferi.

Socijalna ekonomija u Europi uspostavila je velik broj organizacija koje je predstavljaju. Pomoću njih sudjeluje u sastavljanju i provođenju nacionalnih politika i politika EU-a kada ti postupci ostavljaju prostora za sudjelovanje takvog socijalnog sugovornika.

U raznim državama Europe, udruge koje predstavljaju poduzeća i organizacije socijalne ekonomije uglavnom proizlaze iz perspektive sektora, zbog čega su nastale organizacije, udruge i platforme koje predstavljaju između ostalog kreditne, radničke i poljoprivredne zadruga, kao i društva uzajamnih osiguranja, potpornih društava i udruga i ostalih nevladinih organizacija socijalnog djelovanja.

Ovaj proces se također odvio na europskoj razini, gdje je socijalna ekonomija (bilo da se radi o srodnim skupinama unutar nje ili o njoj kao cjelini) odigrala povijesnu ulogu u raznim politikama EU-a. Ovo je očigledno od godine u kojoj je potpisan Rimski ugovor, kada je osnovan Eurocoop, organizacija koja predstavlja zadruga potrošača Europe, te kroz razvoj Zajedničke poljoprivredne politike uz pomoć *Opće konfederacije poljoprivrednih zadruga EU-a* (COGECA).

Organizacije koje danas predstavljaju socijalnu ekonomiju u Europi:

1. Skupina zadruga:

- EUROCOOP: Europska zajednica zadruga potrošača
- CECODHAS: Europski odbor za koordinaciju socijalnog stanovanja—zadrugarski odjel
- CECOP: Europska konfederacija radničkih zadruga, socijalnih zadruga i participativnih poduzeća
- COGECA: Opće udruženje poljoprivrednih zadruga
- GEBC: Europska grupacija zadružnih banaka
- UEPS: Europsko udruženje socijalnih ljekarni

Zadruga Europe je krovna organizacija svih navedenih predstavničkih tijela europskih zadruga.

2. Skupina uzajamnih društava:

- AIM: Međunarodna udruga uzajamnih društava
- AMICE: Udruga uzajamnih i zadružnih osiguravatelja u Europi

3. Skupina udruga i organizacija za socijalne akcije:

- CEDAG: Europsko vijeće udruga od općeg interesa
- EFC: Europski zakladni centar
- Europska platforma socijalnih NVO-a

4. Platforme za socijalna poduzeća

- Socijalna poduzeća Europe CEFECE: Savez europskih socijalnih poduzeća, inicijativa za zapošljavanje i socijalnih zadruga

Većina ovih predstavničkih organizacija na europskoj razini članovi su i Socijalne ekonomije Europe, europske stalne konferencije zadruga, uzajamnih društava, udruga i zaklada, koja je trenutno najvažniji sugovornik za Europske institucije na području europske socijalne ekonomije. Ova je platforma osnovana u studenom 2000. pod imenom CEP-CMAF.

U nekim državama predstavničke su udruge napredovale iznad razine sektora i stvorile međusektorske organizacije koje se izričito odnose na socijalnu ekonomiju. Takve su primjerice CEPES, Španjolska poslovna konfederacija socijalne ekonomije i Platforma za socijalnu ekonomiju u Luksemburgu.

Grupiranja su također slijedila druge kriterije, primjerice u posljednjih petnaest godina pojavile su se zajedničke mreže platformi koje predstavljaju socijalnu ekonomiju, vladina tijela (poput gradskih vijeća) i/ili poduzeća i druge socijalne organizacije. Takav je slučaj kod ESMED-a, Euromediteranske mreže za socijalnu ekonomiju, koju čine nacionalne socijalne ekonomije ili zadružne platforme Portugala, Francuske, Španjolske, Italije, Maroka i Tunisa; REVES, Europske mreže gradova i regija za socijalnu ekonomiju, ENSIE, Europske mreže za poduzeća socijalne integracije, te FEDES-a – Europskog saveza socijalnih poslodavaca; svi oni aktivno promiču socijalnu ekonomiju. Međutim, CIRIEC-International je neobičan primjer organizacije čije članstvo povezuje organizacije koje predstavljaju poduzeća iz javnog sektora, socijalne ekonomije i zadružnih djelatnosti mnogih država Europe s istraživačima koji su specijalizirani za ovo područje.

6. POGLAVLJE

SOCIJALNA EKONOMIJA U EUROPSKOJ UNIJI, DRŽAVI PRISTUPNICI I DRŽAVI KANDIDATKINJI IZRAŽENA U BROJKAMA

Svrha ovog poglavlja jest da pruži pregled glavnih sudionika u socijalnoj ekonomiji Europske unije po državama i u cjelini, razlikujući tri skupine organizacija: zadruge i slične priznate vrste organizacija, uzajamna društva i slične vrste organizacija te udruge, zaklade i druge srodne vrste neprofitnih organizacija.

Iako je važno da se statistički podaci pribavljaju iz ispitivanja na terenu i povjerljivih iskaza, to zbog vremenskih i troškovnih ograničenja u ovoj studiji nije bilo moguće te će se morati obaviti naknadno.

Statistički podaci u ovoj studiji dobiveni su iz sekundarnih podataka koje su nam dostavili naši dopisnici u svakoj od država (vidi Dodatak). Izvještaj obuhvaća razdoblje od 2009. do 2010. Zbog razlika u dostupnosti podataka i kvaliteti statističkog izvještavanja, informacije o nekim državama stare su i po nekoliko godina, naročito kad se radi o udrugama, zakladama i sličnim organizacijama. Tražili smo podatke o broju zaposlenih i, gdje je bilo moguće, o ekvivalentu zaposlenika s punim radnim vremenom, broju članova, broju volontera i broju organizacija ili poduzeća. Da bi se podaci mogli usporediti s podacima iz prethodne studije koju je za EGSO o stanju socijalne ekonomije u EU-25 izradio CIRIEC, posebna pažnja posvećena je varijabli "zaposlenosti". Za usporedbu glavnih brojki iz obje studije sastavljene su dvije posebne tablice (6.3 i 6.4).

U toku rada pojavile su se velike praznine u statističkim podacima različitih zemalja, pogotovo, ali ne i isključivo, kod novih država članica EU-a. Gdje je bilo moguće, te su praznine popunjene na temelju informacija iz drugih znanstvenih studija navedenih u bibliografiji, koje su izradili ICMIF i AMICE, iz studije o organizacijama koju su 2010. izradile Zadruge europe (*Cooperatives Europe*) i studija drugih krovnih organizacija kao što su COGECA ili Eurocoop. Ti su izvori sustavno navođeni u tablicama za različite države.

Ova studija znatno se razlikuje od posljednje studije koju su izradili EGSO i CIRIEC jer su tijekom proteklih nekoliko godina nacionalni statistički instituti uložili puno truda u dostavljanje vjerodostojnih podataka o različitim skupinama u socijalnoj ekonomiji, a činjenica da su se studije izrađivale upotrebom metodologije satelitskih računa u Španjolskoj, Portugalu, Grčkoj, Republici Češkoj i Mađarskoj predstavlja važan korak u priznanju socijalne ekonomije u Europi.

Imajući na umu korištenu metodu, s ovim se statističkim podacima treba postupati oprezno, naročito zbog poteškoća pri usporedbi određenih varijabli u različitim državama, upitne pouzdanosti podataka o nekim zemljama, rizika dvojnog računovodstva među "skupinama" unutar iste države, različitih godina na koje se varijable odnose te različitih izvora korištenih za istu "skupinu" i državu u dva referentna perioda (2002.-2003. i 2009.-2010.), što je, u slučaju potonjeg, povezano s razlikom u dostupnosti podataka.

Za tablice koje slijede o stanju socijalne ekonomije u državama EU-a nisu potrebna dodatna objašnjenja.

Glavni zaključak koji se može izvući jest da je u Europi socijalna ekonomija izuzetno važna i u ljudskom i u gospodarskom smislu, budući da omogućava plaćeni rad za preko 14,5 milijuna ljudi, tj. oko 6,5% radnog stanovništva u EU-27. Ovi podaci pokazuju da je to stvarnost koju društvo i njegove institucije ne mogu, niti bi smjeli, ignorirati.

Drugi važan zaključak jest da je, s ponekim izuzetkom, socijalna ekonomija u novim državama članicama EU-a razmjerno manje razvijena od one u 15 "starijih" država članica. Stoga ona, ako u tim državama želi razviti svoj puni potencijal, mora doseći barem isti stupanj kao u drugim državama Europske unije.

Treći je zaključak taj da je u razdobljima od 2002. do 2003. i 2009. do 2010. socijalna ekonomija rasla puno brže od broja ukupnog stanovništva: od 6% ukupne europske plaćene radne snage narasla je na 6,5% i s 11 milijuna radnih mjesta na 14,5 milijuna.

Tablica 6.1. Plaćeno zapošljavanje u zadrugama, uzajamnim društvima i udrugama u Europskoj uniji (2009.-2010.)

Država	Zadruga	Uzajamna društva	Udruga	UKUPNO
Austrija	61999	1416	170113	233528
Belgija	13547	11974	437020	462541
Bugarska	41300	nema	80000	121300
Cipar	5067	nema	nema	5067
Republika Češka	58178	5679	96229	160086
Danska	70757	4072	120657	195486
Estonija	9850	nema	28000	37850
Finska	94100	8500	84600	187200
Francuska	320822	128710	1869012	2318544
Njemačka	830258	86497	1541829	2458584
Grčka	14983	1140	101000	117123
Mađarska	85682	6676	85852	178210
Irska	43328	650	54757	98735
Italija	1128381	nema	1099629	2228010
Latvija	440	nema	nema	440
Litva	8971	nema	nema	8971
Luksemburg	1933	nema	14181	16114
Malta	250	nema	1427	1677
Nizozemska	184053	2860	669121	856054
Poljska	400000	2800	190000	592800
Portugal	51391	5500	194207	251098
Rumunjska	34373	18999	109982	163354
Slovačka	26090	2158	16658	44906
Slovenija	3428	476	3190	7094
Španjolska	646397	8700	588056	1243153
Švedska	176816	15825	314568	507209
Ujedinjena Kraljevina	236000	50000	1347000	1633000
Država pristupnica i država kandidatkinja				
Hrvatska	3565	1569	3950	9084
Island	-	221	-	221

UKUPNO EU-15	3874765	325844	8605750	12806379
Nove države članice	673629	36788	611338	1321755
UKUPNO EU- 27	4548394	362632	9217088	14128134

U Italiji su podaci za uzajamna društva i zadruge objedinjeni.

Tablica 6.2. Plaćeno zapošljavanje u socijalnoj ekonomiji u usporedbi s ukupnim plaćenim radom u Europskoj Uniji (2009.-2010.), u tisućama

Država	Zaposlenost u socijalnoj ekonomiji	Ukupna zaposlenost	%
Austrija	233,53	4096,30	5,70%
Belgija	462,54	4488,70	10,30%
Bugarska	121,3	3052,80	3,97%
Cipar	5,07	385,1	1,32%
Republika Češka	160,09	4885,20	3,28%
Danska	195,49	2706,10	7,22%
Estonija	37,85	570,9	6,63%
Finska	187,2	2447,50	7,65%
Francuska	2318,54	25692,30	9,02%
Njemačka	2458,58	38737,80	6,35%
Grčka	117,12	4388,60	2,67%
Mađarska	178,21	3781,20	4,71%
Irska	98,74	1847,80	5,34%
Italija	2228,01	22872,30	9,74%
Latvija	0,44	940,9	0,05%
Litva	8,97	1343,70	0,67%
Luksemburg	16,11	220,8	7,30%
Malta	1,68	164,2	1,02%
Nizozemska	856,05	8370,20	10,23%
Poljska	592,8	15960,50	3,71%
Portugal	251,1	4978,20	5,04%
Rumunjska	163,35	9239,40	1,77%
Slovačka	44,91	2317,50	1,94%
Slovenija	7,09	966	0,73%
Španjolska	1243,15	18456,50	6,74%
Švedska	507,21	4545,80	11,16%
Ujedinjena Kraljevina	1633,00	28941,50	5,64%
Država pristupnica i država kandidatkinja			
Hrvatska	9,08	1541,20	0,59%
Island	0,22	165,8	0,13%
UKUPNO EU-15	12806,37	172790,40	7,41%
UKUPNO EU- 27	14128,13	216397,80	6,53%

*Radno stanovništvo od 16 do 65 godina, Eurostat, 2010.

Tablica 6.3. Razvoj plaćenog zapošljavanja u socijalnoj ekonomiji u Europi

Država	Zaposlenost u socijalnoj ekonomiji		Δ%
	2002/2003	2009/2010	
Austrija	260145	233528	-10,23%
Belgija	279611	462541	65,42%
Bugarska	-	121300	-
Cipar	4491	5067	12,83%
Republika Češka	165221	160086	-3,11%
Danska	160764	195486	21,60%
Estonija	23250	37850	62,80%
Finska	175397	187200	6,73%
Francuska	1985150	2318544	16,79%
Njemačka	2031837	2458584	21,00%
Grčka	69834	117123	67,72%
Mađarska	75669	178210	135,51%
Irska	155306	98735	-36,43%
Italija	1336413	2228010	66,72%
Latvija	300	440	46,67%
Litva	7700	8971	16,51%
Luksemburg	7248	16114	122,32%
Malta	238	1677	604,62%
Nizozemska	772110	856054	10,87%
Poljska	529179	592800	12,02%
Portugal	210950	251098	19,03%
Rumunjska	-	163354	-
Slovačka	98212	44906	-54,28%
Slovenija	4671	7094	51,87%
Španjolska	872214	1243153	42,53%
Švedska	205697	507209	146,58%
Ujedinjena Kraljevina	1711276	1633000	-4,57%
Država pristupnica i država kandidatkinja			
Hrvatska	-	9084	-
Island	-	221	-
UKUPNO EU-15	10233952	12806379	25,14%
Nove države članice	908931	1321755	45,42%
UKUPNO EU- 27	11142883	14128134	26,79%

Tablica 6.4 Razvoj plaćenog zapošljavanja u socijalnoj ekonomiji u Europi

Država	Radna mjesta u 2002./2003.		Radna mjesta u 2009./2010.		Δ%	
	Zadruga	Udruga	Zadruga	Udruga	Zadruga	Udruga
Austrija	62145	190000	61999	170113	-0,23%	-10,47%
Belgija	17047	249700	13547	437020	-20,53%	75,02%
Bugarska	-	-	41300	80000	-	-
Cipar	4491	-	5067	-	12,83%	-
Republika Češka	90874	74200	58178	96229	-35,98%	29,69%
Danska	39107	120657	70757	120657	80,93%	0,00%
Estonija	15250	8000	9850	28000	-35,41%	250,00%
Finska	95000	74992	94100	84600	-0,95%	12,81%
Francuska	439720	1435330	320822	1869012	-27,04%	30,21%
Njemačka	466900	1414937	830258	1541829	77,82%	8,97%
Grčka	12345	57000	14983	101000	21,37%	77,19%
Mađarska	42787	32882	85682	85852	100,25%	161,09%
Irska	35992	118664	43328	54757	20,38%	-53,86%
Italija	837024	499389	1128381	1099629	34,81%	120,19%
Latvija	300	-	440	-	46,67%	-
Litva	7700	-	8971	-	16,51%	-
Luksemburg	748	6500	1933	14181	158,42%	118,17%
Malta	238	-	250	1,427	5,04%	-
Nizozemska	110710	661400	184053	669121	66,25%	1,17%
Poljska	469179	60000	400000	190000	-14,74%	216,67%
Portugal	51000	159950	51391	194207	0,77%	21,42%
Rumunjska	-	-	34373	109982	-	-
Slovačka	82012	16200	26090	16658	-68,19%	2,83%
Slovenija	4401	-	3428	3190	-22,11%	-
Španjolska	488606	380060	646397	588056	32,29%	54,73%
Švedska	99500	95197	176816	314568	77,70%	230,44%
Ujedinjena Kraljevina	190458	1473000	236000	1347000	23,91%	-8,55%
Država pristupnica i država kandidatkinja						
Hrvatska	-	-	3565	3950	-	-
Island	-	-	-	-	-	-
UKUPNO EU-15	2946302	6936776	3874765	8605750	31,51%	24,06%

Tablica 6.5. Volonteri u Europskoj Uniji 2011. g.

Država	% odraslog stanovništva	Broj volontera
Austrija	37%	2638255
Belgija	26%	2341994
Bugarska	12%	784501
Cipar	23%	153531
Republika Češka	23%	2072862
Danska	43%	1949371
Estonija	30%	341166
Finska	39%	1740611
Francuska	24%	12646908
Njemačka	34%	24065072
Grčka	14%	1355390
Mađarska	22%	1878243
Irska	32%	1124535
Italija	26%	13484222
Latvija	22%	426628
Litva	24%	679138
Luksemburg	35%	144534
Malta	16%	55975
Nizozemska	57%	7787384
Poljska	9%	2914610
Portugal	12%	1082532
Rumunjska	14%	2549410
Slovačka	29%	1332145
Slovenija	34%	598298
Španjolska	15%	5867518
Švedska	21%	1636160
Ujedinjena Kraljevina	23%	11774457
Država pristupnica i država kandidatkinja		
Hrvatska	nema	nema
Island	nema	nema

Izvor: Eurobarometer/Europski Parlament 75.2: Dobrovoljni rad.

7. POGLAVLJE

PRAVNI OKVIR ZA SUDIONIKE U SOCIJALNOJ EKONOMIJI U DRŽAVAMA EUROPSKE UNIJE I DRŽAVAMA KANDIDATKINJAMA TE POSTOJEĆE JAVNE POLITIKE S NAGLASKOM NA NOVO NACIONALNO ZAKONODAVSTVO O SOCIJALNOJ EKONOMIJI

7.1. Zakonodavstvo o sudionicima u socijalnoj ekonomiji u Europskoj uniji

7.2. Javne politike usmjerene prema socijalnoj ekonomiji u državama Europske unije

7.3. Novo nacionalno zakonodavstvo o socijalnoj ekonomiji u Europi

7.1 Zakonodavstvo o sudionicima u socijalnoj ekonomiji u Europskoj uniji

Institucionalni okvir ključni je čimbenik veličine i prepoznatljivosti socijalne ekonomije. Zakonske odredbe koje ga definiraju predviđaju tri vrste priznanja tog sektora:

- 1) Izričito priznanje, od strane vlasti, različitog identiteta ovih organizacija koje zahtijevaju poseban tretman. U ovom je slučaju cilj pravnog sustava institucionalizirati te organizacije kao privatne činitelje.
- 2) Priznanje sposobnosti i slobode djelovanja tih organizacija u bilo kojem sektoru socijalne i gospodarske djelatnosti.
- 3) Prepoznavanje njihove pregovaračke uloge u procesu sastavljanja i primjene javnih politika, zbog čega se smatraju partnerima u donošenju odluka i primjeni politika.

Različiti oblici socijalne ekonomije u Europi ne uživaju uvijek odgovarajuću razinu institucionalizacije na ova tri područja.

Što se tiče prve točke, pravni sustavi država EU-a ne priznaju sve oblike socijalne ekonomije u istoj mjeri.

Jedan primjer toga su zadruge, koje se u članku 58. Ugovora iz Rima i ustavima raznih zemalja članica, uključivši Grčku, Italiju, Portugal i Španjolsku, izričito priznaju kao specifična vrsta poduzeća: iako postoji regulatorni okvir unutar kojeg one mogu djelovati i koji članovima i trećim stranama jamči prava, na nacionalnoj razini ne postoje uvijek posebni zakoni koji reguliraju sve zadruge. Štoviše, u nekim zemljama kao što su Danska, Republika Češka ili Ujedinjena Kraljevina uopće ne postoji opće zakonodavstvo o zadrugama, iako postoje neki zakoni o specijalnim vrstama zadruga kao što su stambene zadruge u Danskoj ili kreditne zadruge, odnosno kreditne unije, u Ujedinjenoj Kraljevini i Republici Češkoj. Situacija u zemljama kao što su Španjolska, Italija ili Francuska potpuno je suprotna, jer kod njih na ovom području vlada prava inflacija zakona, s različitim zakonima za svaku vrstu zadruge i razinu vlasti (državnu ili regionalnu).

Isto vrijedi i za razlike u pravnom statusu pojedinih oblika socijalne ekonomije u Europi, što je prikazano u tablicama 7.1 i 7.2. Tu se razlikuju tri skupine zemalja: prva skupina ima posebno zakonodavstvo za oblike socijalne ekonomije, druga ima neke zakonske odredbe koje se odnose na organizacije socijalne ekonomije, ali su one raspršene po raznim zakonima, a treća nema nikakvo zakonodavstvo o oblicima socijalne ekonomije.

Tablica 7.1. Pravno priznanje posebnih oblika organizacije socijalne ekonomije

	Zadruga	Uzajamna društva	Udruga	Zaklade
Austrija	DA	DA	DA	DA
Belgija	DA	DA	DA	DA
Bugarska	DA	ne	DA	DA
Hrvatska	DA	ne	DA	DA
Cipar	DA	nema	nema	nema
Republika Češka	R	ne	DA	DA
Danska	DA	DA	DA	DA
Estonija	ne	ne	DA	DA
Finska	DA	DA	DA	DA
Francuska	DA	DA	DA	DA
Njemačka	DA	DA	DA	DA
Grčka	DA	-	DA	DA
Mađarska	DA	ne	DA	DA
Island	DA		ne	DA
Irska	R	ne	ne	ne
Italija	DA	DA	DA	DA
Latvija	DA	ne	DA	DA
Litva	DA	ne	DA	DA
Luksemburg	DA	DA	DA	DA
Malta	DA	nema	nema	nema
Nizozemska	DA	DA	DA	DA
Poljska	DA	DA	DA	DA
Portugal	DA	DA	DA	DA
Rumunjska	DA	DA	DA	DA
Slovačka	DA	DA	DA	DA
Slovenija	ne	ne	DA	DA
Španjolska	DA	DA	DA	DA
Švedska	DA	ne	DA	DA
Ujedinjena Kraljevina	R	R	DA	DA

Napomena: Pitanje je glasilo: Imaju li razni institucionalni oblici socijalne ekonomije jasno određen pravni status, npr. posebnim zakonom?

R označava države koje imaju neke zakonske odredbe koje reguliraju tu vrstu socijalno-ekonomske organizacije, ali su možda raspršene po raznim zakonima.

U posljednjih nekoliko godina u pojedinim novim zemljama članicama Europske unije doneseni su neki važni zakoni. Oni su navedeni u tablici 7.2.

7.2 Javne politike usmjerene prema socijalnoj ekonomiji u državama Europske unije

U proteklih četvrt stoljeća, neke nacionalne i regionalne vlade EU-a uvele su politike koje se izričito tiču socijalne ekonomije u cjelini ili njezinih pojedinih dijelova. Općenito, formilirale su *sektorske politike* u kojima se, doduše nepotpuno i nepovezano, izričito spominju institucionalni oblici koji čine socijalnu ekonomiju. Primjeri uključuju politike aktivnog zapošljavanja u kojima sudjeluju radničke

zadruga i integracijska poduzeća, politike o socijalnim službama u kojima ključnu ulogu igraju udruge, zaklade i druge neprofitne organizacije, poljoprivredne politike i politike ruralnog razvoja u koje su uključene seljačke zadruge te spominjanje društava za uzajamnu pomoć kao dijela sustava socijalne zaštite. U posljednje vrijeme su se po prvi puta pojavile *politike usko vezane uz socijalnu ekonomiju*, od kojih su neke usmjerene na poduzeća koja djeluju na tržištu, a neke na neprofitne organizacije koje djeluju izvan tržišta; rijetke su one koje pokrivaju oboje.

Preciznije govoreći, glavni čimbenici koji određuju raspon i važnost provedenih politika te način na koji, i do koje mjere, socijalna ekonomija u njima figurira, uključuju: društveno i političko priznanje socijalne ekonomije kao institucionalnog fenomena; prepoznatljivost tog sektora i način na kojeg ga društvo i kreatori politika percipiraju s obzirom na njegovu ulogu u višedimenzionalnom (gospodarskom, društvenom, kulturnom) razvoju nacije; gospodarsku težinu i povijest te pojave te, na kraju, njegovu sposobnost da bude vjerodostojan predstavnik u raznim procesima oblikovanja i primjene javnih politika.

Jedan od tih čimbenika – uloga koju socijalna ekonomija može igrati u višedimenzionalnom razvoju nacija – odnosi se na konceptualni model društva i predstavlja temelj za integraciju raznih društvenih i gospodarskih sila koje istodobno postoje u nekoj državi. U tom pogledu, postoje tri prevladavajuća društvena modela u kojima je uloga socijalne ekonomije u suprotnosti sa sustavom.

U prvom modelu, *tradicionalnoj socijalnoj demokraciji*, socijalne potrebe rješava isključivo država i to preraspodjelom sredstava. Socijalna ekonomija smatra se nasljeđem prošlosti i zauzima marginalni položaj. Socijalna pitanja se stoga gotovo uvijek pojavljuju kao problemi koji zahtijevaju ulaganje države. To se ulaganje financira porezom na kapital koji se smatra primarnim instrumentom stvaranja bogatstva.

U drugom, *neoliberalnom* modelu, gospodarstvo je svedeno na tržište na kojem se nalaze isključivo tradicionalna profitna poduzeća, a pojam socijalno odnosi se samo na one koji ne sudjeluju u tržišnoj ekonomiji i time predstavljaju potražnju koja se ne može naplatiti. Tu socijalna ekonomija ne samo da ne sudjeluje u određivanju ključnih gospodarskih izazova, već doprinosi socijalnom i gospodarskom dualizmu na dva područja: u tržišnim aktivnostima, gdje potiče ovisnost i nestabilnost radnih i proizvodnih odnosa sve većeg segmenta stanovništva te u netržišnim aktivnostima i aktivnostima preraspodjele, gdje potiče propitivanje uloge države kao glavnog regulatora i onoga koji preraspodjeljuje, dajući prednost filantropiji, dobrotvornom radu i neformalnoj ekonomiji (Chaves, 2005.).

U trećem modelu *socijalne i ekonomske demokracije* ili *pluralne ekonomije*, socijalnim potrebama istovremeno se bave i država (preraspodjela) i društvo, pri čemu država ostaje glavni regulator i preraspodjeljivač sredstava, a *socijalna ekonomija* sudjeluje i u tržišnim i u netržišnim aktivnostima. Prema ovom modelu, poticanje sudjelovanja socijalne ekonomije predmnijeva postojanje, s jedne strane, odgovarajućih mehanizama za ocjenjivanje njezinog potencijala i ograničenja u stvaranju dodatne društvene vrijednosti i, s druge, važnih socio-ekonomskih i institucijskih promjena (Lévesque, 1997.).

Tablica 7.2 Drugi pravni oblici poduzeća i organizacija socijalne ekonomije u Europi

Država	Drugo (navedi)
Belgija	- Zakon o socijalnim poduzećima (<i>soci��t��s �� finalit�� sociale</i>), 13.4.1995.
Irska	- Zakon o kreditnim unijama (<i>Credit Union Act</i>), 1997.
Italija	- D.Legs. 155/2006, Propis o socijalnim poduzećima (<i>Disciplina dell'impresa sociale</i>), - Onlus (neprofitna organizacija od društvene koristi), D. Legs, br. 460/1997 - Zakon o nevladinim organizacijama za razvoj br. 49/1987 - Zakon br. 266/1991: Okvirni zakon o dobrovoljnom radu (<i>Legge quadro sul volontariato</i>)
Portugal	- Misericordias DL 119/83, 25.02.1983.
��panjolska	- Zakon o poduzećima u vlasništvu radnika (<i>sociedades laborales</i>), 1997. - Specijalni centri za zapošljavanje osoba s invaliditetom (<i>Centros Especiales de Empleo para Minusv��lidos</i>), RD 2273/1985), - Integracijska poduzeća (<i>Empresas de Inserci��n</i>): Zakon br. 12/2001, dopunska odredba br. 9, regionalni zakoni.
Švedska	- Stambene udruge (gospodarske udruge), 30.5.1991.
Finska	- Socijalna poduzeća, 30.12.2003. - Zakon o zadružnim dru��stvima/zadrugama (<i>Osuuskuntalaki</i>), 28.12.2001./1488
Grčka	- Zakon br. 2190/1920 odnosi se na 'narodna poduzeća' - Zakoni 2810/2000 i 410/1995 o 'agencijama za razvoj'
Nizozemska	- Građanski zakonik, knjiga br. 2 (pravne osobe) iz 1850; ažuriran 1992.
Danska	- Zakon o stambenim zadrugama i drugim kolektivnim stambenim dru��stvima (<i>Act on Housing Cooperatives and other Collective Housing Societies</i>), ažuriran 2006.
Republika ��e��ka	- Udruga za zajedničku dobrobit (NVO), 1995 - Udruga vlasnika stanova, 2000.
Mađarska	- Neprofitna poduzeća
Latvija	- Kreditna zadruga, 15.7.1993.
Litva	- Kreditne unije, 1995. - Socijalna poduzeća, 2004.
Poljska	- Socijalne zadruge, 2006. - Zakon o socijalnom zapošljavanju za centre društvene integracije, 13.6.2003. - Zakon o aktivnostima za opću dobrobit i dobrovoljnom radu u organizacijama za opću dobrobit, 24.4.2004.
Ujedinjena Kraljevina	- Poduzeće za interes zajednice (CIC)

* Pravni status razlikuje se od statusa zadruge, uzajamnih društava, udruge i zaklada.

Napomena: Pitanje je glasilo: Imaju li razni institucionalni oblici socijalne ekonomije spomenuti u 5. poglavlju jasno određen pravni status, npr. posebnim zakonom? Ako da, molimo navedite ga.

Tablica 7.3 Posebni porezni režim za organizacije socijalne ekonomije u EU

	Zadruga	Uzajamna društva	Udruga	Zaklade
Austrija	DA	-	DA	DA
Belgija	DA	DA	DA	DA
Bugarska	-	-	-	-
Cipar	DA	nema	nema	nema
Republika Češka	-	-	DA	DA
Danska	DA	-	DA	DA
Estonija	-	-	-	DA
Finska	DA	-	DA	DA
Francuska	DA	DA	DA	DA
Njemačka	-	DA	DA	DA
Grčka	DA	DA	DA	DA
Mađarska	DA	DA	DA	DA
Irska	DA	-	-	-
Italija	DA	DA	DA	DA
Latvija	DA	-	DA	DA
Litva	-	nema	nema	nema
Luksemburg	-	-	-	DA
Malta	DA	nema	DA	DA
Nizozemska	DA	DA	DA	DA
Poljska	-	-	-	-
Portugal	DA	DA	DA	DA
Rumunjska	-	DA	DA	DA
Slovačka	-	DA	DA	DA
Slovenija	-	nema	nema	nema
Španjolska	DA	DA	DA	DA
Švedska	-	-	-	-
Ujedinjena Kraljevina	-	DA	DA	DA
Država pristupnica i država kandidatkinja				
Hrvatska	-	-	DA	DA
Island	-	-	DA	DA

Napomena: Pitanje je glasilo: Obračunava li se porez različitim institucionalnim oblicima socijalne ekonomije spomenutima u 5. poglavlju drugačije nego tradicionalnim privatnim poduzećima?

7.3 Novo nacionalno zakonodavstvo o socijalnoj ekonomiji u Europi

Tijekom proteklog desetljeća, razne europske države posvetile su posebnu pozornost donošenju zakona vezanih uz socijalnu ekonomiju. U tom razdoblju vodile su se najžešće rasprave o ideji, definicijama i predmetu tog zakonodavstva te o politikama koje podržavaju taj društveni sektor. Neki od najnovijih primjera su Rumunjska, Poljska i Francuska gdje prijedlozi zakona o reguliranju socijalne ekonomije ili nisu podneseni, ili se o njima vodi žestoka rasprava. Glavno je pitanje sama definicija područja socijalne ekonomije, da li pod tim imenom ili pod imenom socijalnih poduzeća. Granice tog područja su u tri postojeća zakona o socijalnoj ekonomiji, dva nacionalna (Španjolska i Grčka) i jednom regionalnom (Valonija u Belgiji), određene na vrlo različit način. Razlike su još očitije u

definiciji područja djelovanja socijalnih poduzeća, o čemu je donesen veći broj zakona (vidi tablicu 7.1).

Tablica 7.4. Pravno priznanje socijalne ekonomije ili statusa socijalnih poduzeća

Država	Zakon	Ime zakona/nacrta zakona
Španjolska	DA	Socijalna ekonomija (2011.)
Grčka	DA	Socijalna ekonomija i socijalna poduzeća (2011.)
Belgija (Valonija)	DA	Socijalna ekonomija (2008, regionalna uredba)
Finska	DA	Socijalno poduzeće (2003.)
Litva	DA	Socijalno poduzeće (2004.)
Italija	DA	Socijalno poduzeće (2005.)
Slovenija	DA	Socijalno poduzeće (2011.)
Portugal	Nacrt	Socijalna ekonomija (2012.)
Poljska	Nacrt	Socijalna ekonomija (2012.)
Nizozemska	Nacrt	Socijalna poduzeća (2012.)
Rumunjska	Nacrt	Socijalna poduzeća (2012.)
Francuska	Nacrt	Solidarna ekonomija (odbačeno)

Dva postojeća nacionalna zakona o socijalnoj ekonomiji potječu iz dvije države koje je kriza najjače pogodila: Španjolske i Grčke. Prvi je španjolski zakon o socijalnoj ekonomiji br. 5/2011. od 29. ožujka 2011, a drugi je grčki zakon o socijalnoj ekonomiji, socijalnom poduzetništvu i drugim odredbama, br. 4019/2011. Sličan španjolskom zakonu je i dekret valonskog parlamenta u Belgiji o socijalnoj ekonomiji od 20.11.2008.

8. POGLAVLJE

SOCIJALNA EKONOMIJA U EUROPI U DOBA SVJETSKE KRIZE

8.1. Socijalna ekonomija u doba cikličke i strukturne krize

8.2. Socijalna ekonomija u doba financijske krize

8.3. Socijalna ekonomija u doba gospodarske krize i krize zapošljavanja

8.4. Socijalna ekonomija u doba krize javnog sektora i socijalne države

8.1 Socijalna ekonomija u doba cikličke i strukturne krize

Korijeni krize kroz koju Europa prolazi u posljednjih nekoliko godina leže u dubokim političkim, društvenim i gospodarskim procesima, kao što su djelovanje globalizacije na nacionalne modele kapitalizma i socijalne države, mogućnost upravljanja Europom i intelektualne paradigme društvenih modela. Ti elementi predstavljaju kontekst krize, vežu je uz okolnosti i jače povezuju s financijskim i gospodarskim problemima te krizom javnog financiranja, a i čine je strukturiranijom. S bilo kojeg stanovišta gledano, socijalna ekonomija igra i može igrati važnu ulogu.

Ako razlikujemo strukturnu analizu gospodarske krize, koja krizu smatra posljedicom istrošenog fordizma s kraja 1970-tih godina, od njezine neposrednije interpretacije, koja ukazuje na niz šokova u razdoblju od 1975. do 2012. godine, a koje nisu uspjele suzbiti niti liberalna deregulacija 1980-tih godina niti keynesijanska podrška nacionalnim vladama (naročito u razdoblju između 2007.-2008.), možemo dokazati da je socijalna ekonomija, zajedno s državnim intervencijama (bilo izravnim, bilo provedenim kroz sustav socijalne države), kratkoročno ublažila krizu te možemo zamisliti socijalnu ekonomiju kao dio strukturnog izlaska iz krize, ako se one njezine odlike koje se čine prikladnima za obnovu europskog proizvodnog sustava iskoriste na pravilan način.

Socijalna ekonomija kao *sredstvo ublažavanja krize*. Ta je uloga predviđena iz dva razloga: prvo zato što je, zbog svojih posebnih pravila (neprofitnost, raspodjela viškova, dvojaka narav) socijalna ekonomija neotkupiva jer ne postoji tržište za njezine dionice; teško preseljiva jer su skupine ljudi vezane uz određeno mjesto; otpornija u pogledu svojih financijskih rezervi jer se one ne mogu podijeliti dioničarima; financijski prilagodljivija zahvaljujući arbitraži između direktnog prihoda i raspodjele viška (npr. u obliku dionica radničkih zadruga te povrata novca osiguravajućih zadruga i uzajamnih društava). Konačno, socijalna ekonomija teži dugoročnim strategijama.

Drugo, zato što je, zbog važnosti društvenih obveza socijalne ekonomije, proisteklih iz načina upravljanja koji nadilazi jednostavno funkcioniranje u smislu reprezentativne demokracije i dozvoljava određeni stupanj konsenzusa u vrijeme krize, socijalna ekonomija fleksibilna iznutra u pogledu radnog vremena i plaća (ograničenost u malim udrugama, vaganje faktora rada u radničkim zadrugama) te ima manje hijerarhijsku platnu strukturu (osim u podružnicama: vidi INSEE Première iz veljače 2012.) i određenu stabilnost radnih mjesta (manja fluktuacija, zadržavanje starijih ljudi na poslu, integracija žena). Nasuprot tome, nestabilnost radnih mjesta ne osigurava opstanak (na primjer udruge za pomoć u kući, sportske ili kulturne udruge), dok izvana, budući da joj ljudi vjeruju, nastavlja primati donacije i dobrovoljni rad, uspoređujući recesiju tržišta (zadruga su bile otpornije od profitnih poduzeća) i ograničavanje javnog financiranja (pod uvjetom da se javnost aktivira u njezinu korist).

Socijalna ekonomija kao *sredstvo strukturnog izlaska iz krize*. Kao i nefinancijalizacija socijalno-ekonomskih poduzeća (osim eventualnih promjena u profitnim podružnicama koje ne slijede osnivačka i upravljačka načela socijalne ekonomije), socijalna ekonomija bi se mogla smatrati prikladnom za

izlazak iz gospodarske krize na temelju novih odnosa – između pojedinaca i društva, neovisnosti i međusobne ovisnosti te osobne i kolektivne odgovornosti – što je odlika višeg stupnja znanja i inovacija (u skladu s Lisabonskom strategijom) što se ponekad naziva kvartarnim gospodarskim sektorom.

To je gospodarstvo koje se temelji na znanju jer ističe važnost kolektivnog učenja i sposobnosti te usvaja cjeloživotno učenje kao sastavni dio gospodarske aktivnosti (povrh redovnog školovanja).

To je uslužno gospodarstvo zasnovano na odnosima: naime, proizvođači i korisnici zajednički ostvaruju usluge, dionici aktivno sudjeluju u radu, a veliki se značaj pridaje odnosima tijekom transakcije – vidi J. Gadrey.

To je gospodarstvo funkcionalnosti, zbog "otvorenih vrata" kojima kolektivno vlasništvo daje prednost u odnosu na pristup kojeg omogućava privatno vlasništvo, zbog važnosti koja se ne pridaje samom proizvodu već njegovoj funkciji (stanovanje, prijevoz, prehrana, itd.), zbog usluga koje povećavaju vrijednost dobara ("svežanj rješenja") te transverzalnosti svog pristupa – vidi Du Tertre.

To je kružna ekonomija: socijalna ekonomija bila je među prvima u recikliranju i ponovnoj upotrebi dobara (papira, kartona, tekstila, itd.) i sve više ulaže u uštedu energije, energiju iz obnovljivih izvora (npr. zadružne farme vjetrenjača u Danskoj, Enercoop u Francuskoj), ekološku gradnju i obnovu zgrada s perspektivom decentralizirane proizvodnje.

Očito je, stoga, da u ovo doba gospodarskih i socijalnih poremećaja socijalna ekonomija igra protucikličku i inovativnu ulogu. Ipak, pokazala je da može preuzeti i aktivnu ulogu u novim oblicima socio-ekonomskog uređenja (uz administrativne propise i propise o konkurentnosti) zasnovanima na većem stupnju suradnje, ako vlasti prepoznaju njezinu posebnost koja se iskazuje u tome da gospodarski i socijalni razvoj udružuje umjesto da se prema njima odnosi hijerarhijski (da socijalni razvoj smatra nusproizvodom gospodarskog razvoja).

8.2 Socijalna ekonomija u doba financijske krize

Ključne karakteristike financijske krize dobro su poznate: prvo, globalizacijom kapitala porasle su moć i pokretnost međunarodnog kapitala, u čemu glavnu ulogu igraju državni investicijski fondovi (npr. Kuvajta). Takva međunarodna financijska situacija predstavlja regulatorni izazov na lokalnoj i nacionalnoj razini. Drugo, iako su sve veća složenost financijskih instrumenata i međusobno povezivanje financijskih institucija ukazivale na porast važnosti sustava regulacije i certifikacije (npr. agencija za rangiranje), kao i financijskih organizacija ravnopravnih partnera (*peer-to-peer*), ali prevladala je, paradoksalno, politika smanjenja regulacije financijskog sektora na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Kad je 2008. godine eksplodirala financijska kriza već je bilo kasno.

Odnos socijalne ekonomije prema financijskoj krizi bio je drugačiji, naročito u njenom financijskom sektoru. Prvo i osnovno, krizu nisu izazvale ni socijalna ekonomija ni njezine financijske institucije. Njeni korijeni leže u društvenim vrijednostima koje su socijalnoj ekonomiji strane, kao što su pohlepa i suparništvo kako među pojedincima, tako i među društvenim skupinama. Drugo, zahvaljujući manjoj izloženosti vrstama financijskih sredstava koje su krizu prouzročile i boljoj povezanosti s gospodarskim aktivnostima na lokalnoj razini, financijske institucije socijalne ekonomije bile su, barem ispočetka, manje pogođene financijskom krizom. Ono što je na kraju ipak utjecalo na financijski sektor socijalne ekonomije bilo je trajanje krize i ograničenja kredita (vidi Palomo, 2010.). Treće, u sadašnjoj klimi ograničenih kredita i povećane financijske isključenosti, socijalna ekonomija dokazala je da je sposobna za društvene inovacije i da može zadovoljiti društvene potrebe uspostavom vlastitih

alternativnih oblika solidarnog financiranja kao što su etičko bankarstvo ili socijalne valute koje ne samo da omogućuju zajmove već stvaraju i povjerenje u njezine financijske usluge. Klasičan primjer toga su mikrokreditne banke koje je osmislio bangladeški ekonomist Mohammed Yunus, dobitnik Nobelove nagrade za mir 2006. godine: osim što olakšavaju financijsko uključivanje, te su organizacije ženama u državama gdje su dosada bile društveno i financijski marginalizirane dale glas, kupovnu moć te sposobnost pregovaranja. U Europi, primjeri organizacija koje ženama i osjetljivim socijalnim skupinama daju male zajmove ili su svjesnije etičkih ciljeva uključuju etičke banke (banka Triodos ili talijanska Banca Etica), francuski CIGALES - klubovi investitora za alternativne lokalne načine upravljanja solidarnom ušteđevinom (*Clubs d'Investisseurs pour une Gestion Alternative et Locale de l'Épargne Solidaire*) i CDFI - financijske institucije za razvoj zajednice (*Community Development Financial Institutions*). Mnoge takve organizacije članice su mreže INAISE – Međunarodne udruge investitora u socijalnu ekonomiju (*International Association of Investors in the Social Economy*).

Socijalna ekonomija igra ulogu u regulaciji tržišta kapitala utoliko što u financijski sektor uključuje velike dijelove stanovništva inače isključenog iz tradicionalnog bankarskog sektora, što je jedan od glavnih izvora javnog financiranja i subvencija za ljude koji raspolažu s malo sredstava, kao i zato što kolektivno nadzire financijske tokove ostvarene radom i organizacijama socijalne ekonomije (npr. platni i mirovinski fondovi, etičke i socijalne banke, kreditne zadruge te rezerve i druga sredstva nastala profitabilnim poslovima zadruga i uzajamnih društava). Osim toga, kreditne zadruge su se tijekom ove recesije ponašale uzorno. One nisu odgovorne za trenutnu međunarodnu financijsku krizu i nisu njome bile pogođene u tolikoj mjeri kao druge financijske institucije, već su sačuvale zdrave bilance i nastavile sa svojom ulogom davanja zajmova i financijskog uključivanja.

8.3 Socijalna ekonomija u doba gospodarske krize i krize zapošljavanja

Dodatna društvena vrijednost socijalne ekonomije vjerojatno se najbolje vidi u načinu na koji ona regulira brojne nejednakosti na tržištu rada. Nisu uzalud ministri rada i socijalnih pitanja u vladama europskih država obično zaduženi za poticanje socijalne ekonomije.

Povijesno gledano, socijalna ekonomija je doprinijela stvaranju i zadržavanju radnih mjesta u sektorima i poduzećima zahvaćenima krizom i/ili suočenima s mogućnošću zatvaranja, čime je povećala stabilnost radnih mjesta, prebacila ih iz sive ekonomije u formalnu, održala na životu vještine (npr. obrte), istražila nova zanimanja (npr. socijalni pedagog) i ustanovila put do posla, naročito za skupine u nepovoljnom položaju i osobe isključene iz društva (vidi Demoustier u CIRIEC-u, 2000.). U posljednjih nekoliko desetljeća statistički podaci su pokazali da socijalna ekonomija u Europi predstavlja moćan sektor koji otvara radna mjesta i puno je osjetljiviji na problematiku zapošljavanja od drugih gospodarskih sektora, kao što se vidi u tablicama niže u tekstu.

Socijalna ekonomija pomaže ispraviti tri velika nedostatka tržišta rada: nezaposlenost, nestabilnost radnih mjesta te nemogućnost zapošljavanja nezaposlenih osoba i njihovu isključenost iz društva i tržišta rada. Tradicionalno su na ovom polju aktivnije radničke zadruge i druge vrste poduzeća pod kontrolom radnika ili u njihovom vlasništvu. Da bi zadržale posao u vrijeme krize, suočene s kritičnom gospodarskom situacijom u industrijskim poduzećima u kojima su zaposlene, brojne skupine radnika odlučile su ta poduzeća preustrojiti ili ih reaktivirati kao zadruge. U vrijeme sveopćeg gubitka radnih mjesta, u radničkim poduzećima je direktno zapošljavanje poraslo. Ukazano je na činjenicu (Tomás-Carpi 1997.) da je, u vrijeme recesije i faze zrelosti proizvoda, zapošljavanje u socijalnoj ekonomiji znatno manje pogođeno fluktuacijama globalne i sektorske proizvodnje i potražnje (ono što ekonomisti nazivaju elastičnost dohotka u zapošljavanju) od profitnog privatnog sektora. Međutim, socijalna ekonomija je i u vrijeme rasta u gospodarskom ciklusu u Španjolskoj, na primjer u drugoj polovici 1990-ih, ostvarila bitno viši omjer direktnog zapošljavanja od ostatka španjolskog gospodarstva.

Nove organizacije socijalne ekonomije poput društvenih zadruga i drugih dobrovoljnih organizacija koje rade u takozvanim novim područjima zapošljavanja kao što su zdravstvene, socijalne, obrazovne, kulturne i istraživačke usluge, imaju vrlo dinamičnu ulogu u otvaranju radnih mjesta u Europi. Te organizacije pokazuju veliku kreativnost na tržištu rada, one utiru put od dobrovoljnog rada do plaćenih radnih mjesta, raspoređuju radne sate, istražuju nove usluge i reguliraju ih sa stanovišta zapošljavanja (npr. priznaju nove struke, preuzimaju glavnu ulogu u organiziranju pregovaranja o kolektivnim ugovorima o radu, itd.) te neposredno stvaraju nova radna mjesta.

Ništa manje važna nije uloga socijalne ekonomije – a naročito takozvanih integracijskih poduzeća, specijalnih centara za zapošljavanje i društvenih zadruga – u uključivanju skupina s posebnim potrebama pri zapošljavanju zbog fizičkih, psiholoških ili "socijalnih" poteškoća. Isključene iz tržišta rada tijekom dugih vremenskih razdoblja, te se skupine nalaze u začaranom krugu u smislu socijalne integracije i integracije na radnom mjestu i često završavaju marginalizirane i siromašne. Konačno, socijalna ekonomija doprinijela je i pojavi jakog uslužnog sektora i uvođenju jednakosti spolova na europsko tržište rada.

Utjecaj krize na zapošljavanje u Europi u socijalnoj ekonomiji općenito nije bio tako jak kao u tradicionalnim privatnim poduzećima, tvrde u svojim izvješćima nacionalni korespondenti za ovu studiju, iako postoje velike razlike između raznih država i sektora. Općenito gledajući, zapošljavanje u socijalnoj ekonomiji bolje je podnijelo prvu fazu krize (2008.-2010.) od zapošljavanja u tradicionalnom privatnom sektoru, iako se kasnije, zbog dubine krize, neto broj radnih mjesta smanjio i u poduzećima socijalne ekonomije.

U međunarodnom kontekstu sve veće globalizacije i teritorijalne ranjivosti, sposobnost korištenja unutarnjeg gospodarskog potencijala, privlačenje stranih poduzeća, uključivanje u poslovne strukture te kolektivno stvaranje novih sinergija za opću revitalizaciju lokalnih područja dobiva stratešku važnost. U takvim uvjetima, razne vrste zadruga (npr. seljačke, radničke, kreditne i integracijske zadruge), udruga i drugih socijalnih poduzeća pokazale su se kao osnovne prednosti.

Kako su pokazali neki primjeri razmatrani u prethodnom poglavlju ovog izvješća i mnoge druge studije (Comeau et al, 2001, Demoustier, 2005.), socijalna ekonomija ima velik potencijal za pokretanje unutarnjeg razvoja u ruralnim područjima, regeneraciju industrijskih područja u propadanju te rehabilitaciju i oživljavanje osiromašenih gradskih područja; ukratko, za doprinos unutarnjem gospodarskom razvoju, za ponovnu uspostavu konkurentnosti velikih područja, za pospješivanje njihove integracije na nacionalnoj i međunarodnoj razini te za ispravljanje značajnih teritorijalnih nejednakosti.

Uloga socijalne ekonomije u procesima promjene europskog društva nije ništa manje važna. Direktni kontakt socijalnog sektora s društvom daje mu posebnu sposobnost prepoznavanja novih potreba, usmjeravanja tih potreba ka vlastima i tradicionalnim profitnim privatnim poduzećima te, po potrebi, kreativnog osmišljavanja načina da se te potrebe zadovolje.

U zadnje su se vrijeme pojavili inovativni poticaji takozvane nove socijalne ekonomije: na primjer, jedna od posljedica europske krize zapošljavanja bila je ta da su integracijska poduzeća u svim svojim pravnim oblicima (npr. talijanske socijalne zadruge) na maštovit način i prije aktivne javne politike zapošljavanja, odgovorila na problem uključivanja u tržište rada s kojim su bile suočene velike skupine radnika. Pojavile su se i gospodarske inicijative građana čiji je cilj ispraviti nejednakost uvjeta međunarodne trgovine za bogate i siromašne zemlje, na primjer organizacije specijalizirane za pošteno poslovanje (*fair trade*).

Sve to, međutim, nije iscrpilo potencijal socijalne ekonomije za inovacije. U sferi tehnoloških inovacija, a naročito u slučajevima gdje su sustavi inovacija socijalne ekonomije bili strukturirani, stvaranje i širenje novih zamisli i inovacija bilo je uspješnije. Ključni čimbenik u tim sustavima je stabilni savez između različitih regionalnih činitelja uključenih u jačanje socijalne ekonomije, kao što su organi vlasti zaduženi za to područje, sveučilišta i udruge te poslovni sektor same socijalne ekonomije. Neki primjeri su: Quebec, Zadružna komora Mondragon (*Mondragon Cooperative Corporation*) i sustav CEPES-Andaluzija na jugu Španjolske. Ukratko, socijalna ekonomija sposobna je razviti različite vrste inovacija koje Schumpeter definira kao proizvodne, postupovne, tržišne i organizacijske inovacije – naročito potonje koje se još zovu i socijalne inovacije.

8.4 Socijalna ekonomija u doba krize javnog sektora i socijalne države

Kriza je naročito loše utjecala na javne financije te time i na socijalne službe i najosjetljivije skupine stanovništva. Osim čimbenika koji su krizu izazvali i utjecaja te krize na javne financije, bili smo svjedocima ponovnog izranjanja jednog od vodećih svjetskih igrača u međunarodnom financijskom kapitalizmu, eufemistički nazvanog "tržišta", čiji su strateški saveznici agencije za rangiranje, pojedine središnje banke poput Europske središnje banke, Međunarodni monetarni fond i Europska komisija. Taj njegov ponovni uspon rezultat je novog načina regulacije međunarodnih financijskih tržišta kojim je drastično promijenjena njihova uloga posuđivača poduzećima, obiteljima i javnom sektoru. Posljedice su se osjetile u privatnom sektoru, u kojem je došlo do strukturnog smanjenja potrošnje i ulaganja, ali i u javnom sektoru, u kojem se pojavio novi problem: državni dug. Politike strukturnih prilagodbi, primjenjivane kao odgovor na krizu tijekom posljednje dvije godine i zasnovane na reformi tržišta rada i na znatnom ograničavanju socijalne države, oživjele su stare probleme za koje se, nakon godina blagostanja i gospodarske stabilnosti, smatralo da su riješeni: masovnu nezaposlenost, nesigurnost radnih mjesta te drastično smanjenje podmirenosti prioritetnih dobara i usluga kao što su zdravstvene, obrazovne i socijalne službe.

Uvođenje socijalne ekonomije u političke i gospodarske procese državi omogućava da iskoristi njezine kvalitete, što za posljedicu ima ne samo porast stvarne demokracije, već i povećanje učinkovitosti gospodarske politike, i to iz više razloga:

- a) zahvaljujući većoj bliskosti te, shodno tome, poznavanju socijalnih problema, potreba i mogućih rješenja, uključivanje socijalne ekonomije u planiranje gospodarske politike olakšava odabir odgovarajućih ciljeva i instrumenata
- b) zahvaljujući većoj osjetljivosti na interese i potrebe društva, socijalna ekonomija može brže prepoznati nove društvene potrebe i odmah razviti rješenja. Država može imati koristi od takvih predvodničkih aktivnosti.
- c) zahvaljujući svom privatnom karakteru i socijalnoj osjetljivosti, socijalna ekonomija može proširiti djelokrug javnog djelovanja kad je ono, zbog raznih razloga, ograničeno. To se može prikazati pomoću dva primjera. Prvi su primjer zdravstvene i obrazovne usluge namijenjene bespravnim useljenicima koje, iako ih društvo odobrava, vlada ne smije pružati sve dok se pravila ne promijene. Drugi su primjer gospodarski postupci države koje društvo, ili skupine unutar društva, ne prihvaćaju iako su u skladu sa zakonom, jer se smatra da je vlast nezakonita (na primjer britanska vlast u dijelovima Sjeverne Irske). U oba slučaja, svojim posredovanjem socijalna ekonomija omogućava prekoračenje državnih ograničenja.
- d) zahvaljujući sposobnosti socijalne ekonomije da potakne sudjelovanje i osjećaj zajedničke odgovornosti u društvu, njezino uključivanje u političke i ekonomske procese omogućava bolju prihvaćenost mjera gospodarske politike jer ih strane koje sudjeluju u njihovom oblikovanju i primjeni smatraju svojim; to državi omogućuje da angažira veća

sredstva nego što bi sama bila u stanju i da otvori nove mogućnosti za primjenu učinkovitih politika za ponovni rast potražnje u otvorenim gospodarstvima, naročito ako se one provode na lokalnoj razini i ako su usredotočene na susjedske usluge.

- e) konačno, ako uzmemo u obzir način na koji socijalna ekonomija dodjeljuje i raspodjeljuje sredstva, suradnja između nje i države može potonjoj poslužiti kao garancija da javna sredstva namijenjena raznim, a naročito socijalnim, politikama, neće biti preusmjerena i da je neće prisvojiti privatni interesi (Vienney, 1994.).

Jedna od najuočljivijih i najvažnijih uloga socijalne ekonomije u Europi vjerojatno je doprinos socijalnoj uključenosti u kontekstu sve veće isključenosti. Ta uloga će se u narednim godinama i dalje povećavati.

Jedan od glavnih izazova s kojim se europsko društvo moralo suočiti je borba protiv isključenosti iz društva i posla, i to u društvu u kojem se društvena integracija većinom postiže plaćenim radom. Ovo potonje ljudima omogućava ne samo ekonomsku samostalnost već i dostojanstvo, sudjelovanje u društvu te pristup uslugama i pogodnostima. Zbog toga su iz populacije uglavnom bile isključene one društvene skupine čiji su pripadnici zbog svojih sposobnosti, kvalifikacija ili kulture bili manje konkurentni, na primjer osobe s tjelesnim ili mentalnim poteškoćama, dugotrajno nezaposlene osobe i pojedine manjinske skupine (tj. nacionalne manjine i doseljenici).

U takvoj je situaciji socijalna ekonomija, dopunjujući mjere koje javnost poduzima u borbi protiv socijalne isključenosti i, nadasve, utirući im put, pokazala veliku sposobnost socijalnog uključivanja i uključivanja u radna mjesta ljudi i geografskih područja koji se očito nalaze u nepovoljnom položaju. To se najbolje vidi na primjeru udruga, zaklada, integracijskih poduzeća i drugih socijalnih poduzeća koja su smanjila razinu siromaštva i isključenosti (CIRIEC, 2000; Spear et al., 2001.).

U kontekstu velikih društvenih i gospodarskih preobrazbi socijalna ekonomija pruža i rješenja za nove oblike isključenosti u vezi s pristupom uslugama i djelatnostima, kao što su financijska i potrošačka isključenost. Ona predstavlja i kanal putem kojeg društvene skupine koje imaju poteškoća sa zadovoljavanjem svojih potreba mogu sudjelovati u javnom životu. Stoga je, pomoću socijalne ekonomije, društvo ojačalo svoju demokratsku kulturu, povisilo razinu društvenog sudjelovanja (RedESMED, 2004.) te dalo glas i pregovaračku moć društvenim skupinama koje su do tada bile isključene iz gospodarskih procesa i procesa sastavljanja i primjene javnih politika, naročito onih sastavljenih na lokalnoj i regionalnoj razini.

Ta uloga socijalne ekonomije u potpunosti se poklapa s europskim socijalnim modelom. Povijesno gledano, taj je model obilježen svojim ciljem: zajamčiti, putem javnih i privatnih mehanizama, visoku razinu socijalne skrbi te socijalne, gospodarske i političke integracije za sve Europljane. Ta je tema i dalje na dnevnom redu proširene Europske unije, što se vidi iz strategije za socijalnu koheziju koju je Odbor ministara Vijeća Europe odobrio 2000. godine i izmijenio 2004. U njoj je socijalna kohezija definirana kao sposobnost društva da smanjivanjem razlika i izbjegavanjem polarizacije osigura blagostanje svih svojih članova. Ona razlikuje četiri dimenzije blagostanja: jednakost pristupa; dostojanstvo i priznanje; slobodu i osobni razvoj te sudjelovanje i uključenost. Socijalna ekonomija pomaže da socijalna kohezija postane konkurentni čimbenik.

U budućnosti bi socijalna ekonomija mogla igrati još i važniju ulogu imamo li na umu ograničenja s kojima se susreće država u pružanju dobara i usluga vezanih uz socijalnu pomoć te ograničenja i neuravnoteženost onoga što pruža privatni sektor.

9. POGLAVLJE

POLITIKE EUROPSKE UNIJE I SOCIJALNA EKONOMIJA S NAGLASKOM NA STRATEGIJU EUROPA 2020: ČINJENICE I UČINAK

9.1. Socijalna ekonomija u politikama Europske unije: činjenice i percepcija

9.2. Socijalna ekonomija u strategiji Europa 2020.

9.3. Novije inicijative Europske unije vezane uz socijalnu ekonomiju

9.1 Socijalna ekonomija u politikama Europske unije: činjenice i percepcija

Iako s prekidima i razlikom u pristupu institucija, u posljednja tri desetljeća razna tijela vlasti EU-a socijalnoj ekonomiji pridaju sve više pozornosti. Važna uloga socijalne ekonomije u društvenom i gospodarskom razvoju Europe, uključujući i njezinu ulogu kao osnove europskog socijalnog modela, polako dobiva sve veće priznanje.

Dugačak put do institucionalnog priznanja socijalne ekonomije i oblikovanja specifičnih europskih politika počeo je 1980-tih godina. Vrhunac je dosegnuo 1989. g. komunikacijom Komisije Vijeću pod naslovom "Poduzeća u sektoru socijalne ekonomije: Europsko tržište bez granica", u kojoj je predloženo da se putem zakonodavnih postupaka i osnivanjem Odjela za socijalnu ekonomiju pri Glavnoj upravi XXIII Europske komisije stvori europska pravna osnova za zadruga, udruge i uzajamna društva. U tom istom desetljeću, dvije institucije Zajednice, Parlament i Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO), objavile su niz izvješća, prijedloga i rezolucija u kojima se naglašava dodatna društvena vrijednost koju pruža socijalna ekonomija, a što je oba slučaja završilo s objavljivanjem izvješća od velikog značaja. Parlament je izdao izvješća o temama poput doprinosa zadruga regionalnom razvoju (Avgerinos), ulozi zadruga u izgradnji Europe (Mihr) te zadruga i suradnji za razvoj (Trivelli), dok se u rezoluciji koju su iznijeli Eyraud, Jospin i Vayssade (1984.) pozivaju Vijeće i Komisija da razmotre mogućnost donošenja europskog zakona o udrugama. Europski gospodarski i socijalni odbor je 1986. g. zajedno s Koordinacijskim odborom zadruga Zajednice (*Coordinating Committee of the Cooperative Associations of the Community (CCACC)*) bio pokrovitelj Europske konferencije o socijalnoj ekonomiji te je objavio prvu Europsku studiju o zadrugama, uzajamnim društvima i udrugama.

Od 1989. g. svjedoci smo uzastopnih pozitivnih pomaka, kao i određenih neuspjeha, u prepoznavanju i provođenju politika vezanih uz socijalnu ekonomiju. Kao što je ranije spomenuto, prvo tijelo javne uprave koje se specijaliziralo za područje socijalne ekonomije bio je Odjel za socijalnu ekonomiju pri Glavnoj upravi XXIII, koji je osnovala Europska komisija 1989. g. kada je njome predsjedavao Jacques Delors. S obzirom na oskudne financijske i ljudske resurse, zadaće tog odjela bile su vrlo ambiciozne:

- preuzimanje inicijativa za jačanje sektora zadruga, uzajamnih društava, udruga i zaklada
- pripremanje europskog zakonodavstva za zadruga, uzajamna društva i zaklade
- analiziranje sektora
- osiguravanje dosljednosti politika EU-a koje utječu na sektor
- povezivanje s postojećim predstavničkim federacijama
- uspostavljanje odnosa s dijelovima sektora koji nisu organizirani
- podizanje svijesti među donositeljima odluka o sektoru zadruga, uzajamnih društava, udruga i zaklada
- ocjenjivanje problema s kojima se suočava sektor
- zastupanje Komisije u relevantnim pitanjima pred drugim institucijama EU-a.

Odjel je restrukturiran 2000. g, kada su njegove odgovornosti podijeljene između dvije glavne uprave: Glavne uprave za poduzetništvo i industriju, u sklopu koje je osnovan Odjel B3 – "Obrti, mala poduzeća, zadruge i uzajamna društva", koji se posebno bavi "poslovnim aspektima" zadruga, uzajamnih društava, udruga i zaklada, te Glavne uprave za socijalna pitanja, koja je odgovorna za udruge i zaklade.

Zajedno s gore navedenim odjelom, dvije institucije EU-a bile su važni predvodnici socijalne ekonomije:

- Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO), savjetodavno tijelo Europske unije. U njegovoj se Skupini III nalaze predstavnici socijalne ekonomije koji su osnovali "interesnu skupinu za socijalnu ekonomiju". EGSO je posljednjih godina bio posebno aktivan te je objavio nekoliko mišljenja.
- Europski parlament koji je 1990. g. osnovao Međuskupinu Europskog parlamenta za socijalnu ekonomiju (*European Parliament Social Economy Intergroup*) koja je u međuvremenu bila raspuštena te ponovno uspostavljena 2005. g.

Još jedno tijelo bio je Savjetodavni odbor zadruga, uzajamnih društava, udruga i zaklada (*Consultative Committee of Cooperatives, Mutuals, Associations and Foundations*, CMAF). Ono je osnovano 1998. da bi davalo mišljenja o raznim pitanjima koja se odnose na promicanje socijalne ekonomije na razini EU-a. Ovaj Odbor ukinut je tijekom restrukturiranja Komisije 2000. g, no na inicijativu sektorskih organizacija, odmah je pokrenuta Europska stalna konferencija zadruga, uzajamnih društava, udruga i zaklada (*European Standing Conference on Cooperatives, Mutual Societies, Associations and Foundations*, CEP-CMAF) kao europska platforma za suradnju s europskim institucijama.

Prilikom provođenja mjera, institucije EU-a se u slučaju socijalne ekonomije uvijek iznova susreću s dvostrukim problemom: neodgovarajućom pravnom osnovom te nedostatnom i općenitom definicijom pojma, boreći se istovremeno s nedostatkom jasnih referenci u osnovnim dokumentima EU-a (Ugovor iz Rima i Ugovor iz Maastrichta) te definicijom (ako uopće postoji) koja se temelji na pravnom obliku, a ne aktivnostima koje se provode, kao i mnoštvom pojmova (treći sektor, civilno društvo, itd.) koji otežavaju postizanje suglasnosti o izrazu koji će se koristiti.

Glavna dostignuća u smislu pravnog priznanja i prepoznatljivosti socijalne ekonomije:

- održavanje europskih konferencija u organizaciji predsjedništva Vijeća Europske unije ili u okviru predsjedništva
- uzastopna mišljenja EGSO-a, inicijative i mišljenja Međuskupine Europskog parlamenta za socijalnu ekonomiju, a u nekim slučajevima i Odbora regija ili čak Komisije, doprinijela su prepoznatljivosti socijalnog sektora i njegovih komponenti
- Europski opservatorij za srednje i malo poduzetništvo (*The European Observatory for SMEs*) usredotočio se u svom šestom izvješću (2000. g) na udruge i zaklade
- statut Europskog društva zadruga (*The Statute for a European Cooperative Society*), čiji je cilj usklađivanje i poticanje internacionalizma i davanje institucionalne podrške određenim europskim poslovnim inicijativama, pokazao se kao dobar primjer u novim zemljama članicama EU-a kao i zemljama koje nemaju posebno zakonodavstvo za zadruge, kao što su Ujedinjena Kraljevina i Danska
- nedavno prihvaćanje uredbe o socijalnim klauzulama
- politika koja je sve više naklonjena socijalnim poduzećima.

Ciljevi s kojima je socijalna ekonomija povezana su prije svega zapošljavanje, socijalne usluge i socijalna kohezija, te se stoga najviše i pojavljuju u dvije glavne linije javne politike: politici socijalne integracije i integracije na poslu te politici lokalnog razvoja i otvaranja radnih mjesta. Iako interes institucija EU-a za uključivanjem socijalne ekonomije u ove ciljeve predstavlja važan korak naprijed, on istovremeno otkriva i usko viđenje potencijala socijalne ekonomije i pogodnosti koje bi ona mogla donijeti europskom gospodarstvu i društvu, o čemu je već bilo govora u 9. poglavlju ovoga izvješća.

Europska proračunska politika koja bi se bavila izričito socijalnom ekonomijom još nije pokrenuta. Oba dosadašnja pokušaja bila su neuspješna. Cilj prvog "višegodišnjeg programa za rad zadruga, uzajamnih društava, udruga i zaklada u Zajednici" (1994.-1996.) bilo je promicanje europske socijalne ekonomije putem specifičnih transnacionalnih projekata te njenim uvažavanjem u drugim politikama EU-a (statistika, obuka, istraživanje i razvoj). Europski parlament je prihvatio taj program s proračunom u visini od 5,6 milijuna eura, no Vijeće ga je odbilo. Drugi prijedlog višegodišnjeg programa za socijalnu ekonomiju snašla je ista sudbina. Neslaganje Vijeća i Parlamenta može se vidjeti u slučaju Proračuna za socijalnu ekonomiju (*Social Economy Budget*) koji je Vijeće 1977. ukinulo da bi ga kasnije Parlament ponovno uveo.

Socijalna ekonomija sudjelovala je u proračunskoj politici EU-a u okviru politike zapošljavanja i socijalne kohezije, a naročito višegodišnjih proračuna za promicanje malog i srednjeg poduzetništva te zapošljavanja, poput inicijative ADAPT, inicijative EQUAL za društvenu integraciju i integraciju na poslu kao i programa lokalnog djelovanja za zapošljavanje i lokalnog socijalnog kapitala; u proračunu je sudjelovala i kroz Europski socijalni fond (ESF) u obliku mjera za podršku lokalnih inicijativa (podmjera 10b) u kojima se izričito spominje njezina uloga. Takvi izričiti navodi jedan su od načina na koji se socijalna ekonomija priznaje u sklopu Lisabonske strategije za zapošljavanje i lokalni razvoj.

Ti programi imali su dalekosežni strukturni učinak, kako na nacionalnoj tako i na međunarodnoj razini, na povezivanje i jačanje europske socijalne ekonomije u smislu saveza, mreža, istraživanja kulture i politika. Program EQUAL posebno je važan: njime se podržavaju projekti koji uključuju subjekte socijalne ekonomije, poput jačanja nacionalne socijalne ekonomije (treći sektor), posebice usluga za lokalne zajednice, i poboljšanja kvalitete zapošljavanja. Projekti tog programa također uključuju predavanja i debate koje su od ključnog značaja za širenje te ideje. Program je do sada imao veliki učinak u zemljama poput Poljske, Irske i Austrije.

Na inicijativu Europskog parlamenta, Europska komisija je 1997. g. pokrenula važan pilot program pod naslovom Treći sustav i zapošljavanje - jedini značajan program te vrste usmjeren izričito na socijalnu ekonomiju - s ciljem istraživanja i promicanja potencijala trećeg sektora za zapošljavanje. Program je provodila Glavna uprava za zapošljavanje i socijalna pitanja sve do 2001.g, pokrenuvši 81 projekt u iznosu od gotovo 20 milijuna eura. Program nije nastavljen.

Nadamo se da će ovi pozitivni učinci biti vidljivi i u novim zemljama članicama EU-a. Time će socijalna ekonomija doprinijeti izgradnji Europe kao i europskom projektu.

Važno je, u sklopu arhitekture europskih politika, naglasiti središnju ulogu nacionalnih vlada u prenošenju politika EU-a u zemlje članice.

Neke inicijative pokrenula je i Glavna uprava za poduzetništvo (Hypsman, 2003.): 2000. g. Komisija je osnovala skupinu za poduzetničku politiku pri Glavnoj upravi za poduzetništvo čija zadaća je savjetovanje Komisije o svim pitanjima s ovoga područja. Ta skupina je centar za strateška razmišljanja (*think-tank*), raspravno i savjetodavno tijelo sastavljeno od visokih stručnjaka iz poslovnog sektora i predstavnika zemalja članica, odgovorno za razmatranje pitanja opće poduzetničke politike i

podrška Komisiji pri objavljivanju dobre prakse. U njegov su rad uključeni i predstavnici socijalne ekonomije. Njegov program rada uključuje ekološke osvrte na poduzetništvo i društvenu odgovornost poduzeća, kao i izvješće o čimbenicima koji određuju poslovnu konkurentnost.

Skroman napredak postignut u priznanju i provođenju politike na razini EU-a u suprotnosti je s dva problema koja zauzimaju središnji položaj na dnevnom redu i u politikama EU-a. Kao prvo, to su barijere koje su nastale zbog politike zabrane monopola koja na zadružne djelatnosti gleda kao na "dogovore" ili prakse koje ograničavaju konkurenciju te ih se zbog toga treba zabraniti. Drugi problem je tekuća revizija politike državnih potpora i financiranje usluga od općeg interesa, pri čemu su jedini korisnici pomoći koje se ne osporava pripadnici socijalnih kategorija te neprofitne organizacije.

9.2 Socijalna ekonomija u strategiji Europa 2020.

U prvoj polovici 2010. g., kada se činilo da je najgori dio aktualne gospodarske krize prošao, Europska komisija objavila je strategiju Europa 2020. čiji je cilj postizanje održivog oporavka kroz energično i odlučno mobiliziranje svih snaga i potencijala našega društva. Strategija 2020. navodi tri osnovna prioriteta: inteligentan rast (razvijanje gospodarstva koje se temelji na znanju i inovaciji), održiv rast (promicanje zelenijeg i konkurentnijeg gospodarstva koje učinkovitije koristi svoje resurse) i uključiv rast (razvoj gospodarstva s visokom stopom zaposlenosti koje omogućuje gospodarsku, socijalnu i teritorijalnu koheziju). Za pokazatelje navedenih prioriteta postavljeno je pet specifičnih ciljeva: povećanje stope zaposlenosti sa 69% na 75%, ulaganje 3% BDP-a u istraživanje i razvoj, smanjenje efekta staklenika, razvoj obnovljivih izvora energija i povećanje energetske učinkovitosti, smanjenje stope napuštanja škole te smanjenje broja osoba koje žive u siromaštvu za 25%. Dvije godine kasnije, sredinom 2012. g, dalje smo od ovih ciljeva nego 2010. g. Siromaštvo i nezaposlenost u Europskoj uniji su porasli (25 milijuna nezaposlenih), a socijalna i teritorijalna kohezija nisu napredovale. Pored toga, politike vlada za uravnoteženje proračuna pod svaku cijenu smanjuju socijalne transfere i preraspodjelu prihoda, ozbiljno prijeteci socijalnoj državi. Naravno, zbog takvih politika teže se vratiti na put inteligentnog i održivog rasta.

Koku ulogu može socijalna ekonomija preuzeti u ostvarenju ciljeva strategije Europa 2020? Najnovije studije i istraživanja, kao i empirijski dokazi, ukazuju na potencijal socijalne ekonomije za postizanje ovih ciljeva. Zahvaljujući svojoj organizacijskoj strukturi i sustavu vrijednosti, objektivne zadaće poduzeća socijalne ekonomije predstavljaju višestruku matricu koja sjedinjuje i međusobno usklađuje gospodarske i društvene ciljeve, tako da su sva poduzeća socijalne ekonomije od velike makroekonomske i socijalne koristi za društvo.

U pogledu inteligentnog rasta, utvrđeno je da socijalna ekonomija doprinosi razvoju ekonomije zasnovane na znanju i inovaciji. Potencijal socijalne ekonomije očigledan je u svim njezinim organizacijskim oblicima i gospodarskim aktivnostima. Postoje brojni primjeri organizacijskih i društvenih inovacija koje su zadruge i druga slična poduzeća uvele u industriji, poljoprivredi, uslužnom i financijskom sektoru. U potonjem su se etičko bankarstvo i mikrokrediti proširili te postigli izvanredno pozitivan društveni učinak.

Postoje izvanredni sustavi inovacija koji su vezani uz specifična geografska područja i koji pokreću vlastite lance inovacija, kao što je to slučaj s talijanskim zadružnim konzorcijima, lancima zadruga poljoprivredno-prehrambenih proizvoda u brojnim europskim zemljama ili poznati primjer skupine zadruga Mondragón u Španjolskoj. Pokazalo se da su participativniji i demokratskiji inovativni model upravljanja tom skupinom zadruga i veća predanost njezinih zaposlenika poduzeću koja proizlazi iz zajedničkog vlasništva doprinijeli stvaranju konkurentnih prednosti na tržištu koje su skupini pomogle da se lakše nosi s gospodarskom krizom.

U pogledu održivog razvoja, poduzeća socijalne ekonomije imaju sustave vrijednosti koji se iskazuju u vidu solidarnosti s okolinom, internalizacije socijalnih troškova i stvaranja pozitivnih vanjskih učinaka. U slučaju zadruga, koje sakupljaju nedjeljiva dobra i primjenjuju načelo "otvorenih vrata", solidarnost se ostvaruje s vremenom, tijekom godina, jer ta novčana sredstva budućim generacijama pružaju proizvodno bogatstvo koje im omogućava da nastave putem održivog razvoja. Skupina Mondragón je dobar primjer. Za razliku od poduzeća kapitala koja često sele svoju proizvodnju, osiromašujući time područja koja napuštaju, u protekle četiri godine su zadruge skupine Mondragón, koje su primjenom strategije proizvodnje na više lokacija internacionalizirale svoje poslovanje, zabilježile porast neto zaposlenosti od 10% u svojim pogonima smještenima na području Mondragóna.

U pogledu ciljeva zapošljavanja empirički podaci dokazuju da socijalna ekonomija uspješno doprinosi borbi protiv nezaposlenosti, nestabilnosti radnih mjesta te isključenosti osjetljivih skupina iz društva isključenosti s tržišta rada. U Španjolskoj, zemlji s najvećom stopom nezaposlenosti u Europi, broj zaposlenih u zadrugama je u razdoblju od 2008. do 2012. g. pao za 9%, dok je u privatnom sektoru broj zaposlenih koji primaju plaću pao za 19%, odnosno više nego dvostruko. U drugim zemljama poput Italije, zadruge radnika su u zadnjih nekoliko godina krize održale visoki stupanj zaposlenosti, i to puno viši nego u tradicionalnim privatnim poduzećima.

Na području borbe protiv siromaštva i isključenosti iz društva zabilježen je izuzetan porast broja socijalnih poduzeća, ne samo u sjevernoj i južnoj Europi, već i u novim zemljama članicama EU-a u središnjoj i istočnoj Europi. Ipak, ne smijemo zaboraviti da nisu samo socijalna poduzeća ta koja na učinkovit način doprinose uključivom rastu, već su to sva poduzeća socijalne ekonomije, neovisno o njihovom području poslovanja. Socijalna korisnost poduzeća socijalne ekonomije ne proizlazi iz njihove specifične proizvodne aktivnosti, već iz njihovog organizacijskog sustava i vrijednosti, utoliko što prava pojedinca imaju prednost pred kapitalom i što postoje mehanizmi koji osiguravaju ravnomjernu podjelu prihoda i bogatstva koji se stvaraju.

Očigledno je da socijalna ekonomija kao cjelina ima važnu ulogu u izgradnji Europe te da može doprinijeti prioritetima inteligentnog, održivog i uključivog rasta.

Međutim, mjere koje je Europska komisija do sada poduzela kako bi je podržala vrlo su ograničene i obuhvaćaju samo socijalna poduzeća. Zanimljivo je da ogromni potencijal cjelokupne socijalne ekonomije, te su mjere isključile većinu poduzeća socijalne ekonomije iz službenih inicijativa za promicanje kolektivnog poduzetništva koje je karakteristično za ovaj sektor.

9.3 Novije inicijative Europske unije vezane uz socijalnu ekonomiju

Socijalna ekonomija ili, preciznije, socijalna poduzeća tek su početkom 2011. g. uvrštena u program rada Europske komisije. Za to postoje brojni razlozi: dubina gospodarske krize i sve veće dovođenje u pitanje rada europskih institucija naveli su Komisiju da potraži alternativna rješenja; novi val socijalnih i institucionalnih zahtjeva – poput otvorenog pisma europskog akademskog svijeta iz listopada 2010. pod nazivom "S RIJEČI NA DJELA": Podrška zadrugama i socijalnim poduzećima u ostvarivanju obuhvatnije, održivije i uspješnije Europe" (*"FROM WORDS TO ACTION: Supporting cooperative and social enterprises to achieve a more inclusive, sustainable and prosperous Europe"*), rezolucije Europskog parlamenta o socijalnoj ekonomiji iz 2009. g. (izvješće gđe Toije) ili mišljenja EGSO-a o "Raznim oblicima poduzeća" – prisilili su Komisiju da više pažnje posveti socijalnoj ekonomiji. Primjenu Zakona o malom poduzetništvu (*Small Business Act*) usvojenog 2008. g. bilo je potrebno revidirati, što je dovelo do zanimanja za socijalna poduzeća i konačno, no ne i manje važno, određene okolnosti dovele su do toga da europski vodeći političari uvide izuzetno istaknuti položaj socijalnih poduzeća.

Na novi stav Komisije utjecala su dva različita faktora:

S jedne strane, Komisija je 23. veljače 2011. objavila Komunikaciju za Vijeće, Europski parlament i Europski gospodarski i socijalni odbor te Odbor regija kojom se revidira "Zakon o malom poduzetništvu" – za Europu (COM(2011) 78 final) ("*Small Business Act*" – *SBA – for Europe*). Glavni cilj te Komunikacije bio je ocijeniti primjenu Zakona o malom poduzetništvu te utvrditi nove potrebe europskih malih i srednjih poduzetnika u trenutnom gospodarskom ozračju. Ova Komunikacija izričito spominje "socijalnu ekonomiju" i poziva Komisiju da "do kraja 2011. usvoji Inicijativu za socijalno poduzetništvo usmjerenu na poduzeća sa socijalnim ciljevima.

Kao posljedica toga, 25. listopada 2011. Komisija je objavila novu Komunikaciju za Vijeće, Europski parlament, Europski gospodarski i socijalni odbor te Odbor regija pod nazivom "Inicijativa za socijalno poduzetništvo. Stvaranje pogodne klime za socijalna poduzeća, ključne dionike u socijalnoj ekonomiji i inovaciji" (COM(2011) 682 final) (*Social Business Initiative. Creating a favourable climate for social enterprises, key stakeholders in the social economy and innovation*). Paralelno s time, 26. listopada, Europski gospodarski i socijalni odbor objavio je mišljenje o "Socijalnom poduzetništvu i socijalnom poduzeću" (*Social entrepreneurship and social enterprise*).

Pored toga, 13. travnja 2011, Komisija je objavila novu Komunikaciju za Vijeće, Europski parlament, Europski gospodarski i socijalni i odbor te Odbor regija pod nazivom "Akt o jedinstvenom tržištu" - Dvanaest uporišta za poticanje rasta i jačanje samopouzdanja, - "Zajedno za novi rast" ("*Single Market Act*"; *Twelve levers to boost growth and strengthen confidence, "Working together to create new growth*). Uporište br. 8, socijalno poduzetništvo, poistovjećeno je sa socijalnom ekonomijom. Cilj tog uporišta je "promicanje razvoja poduzeća koja su, povrh opravdanog nastojanja za postizanjem financijske dobiti, odabrala ciljeve od općeg interesa ili one povezane sa socijalnim i etičkim razvojem ili razvojem okoline".

10. POGLAVLJE

IZAZOVI I ZAKLJUČCI

10.1 Socijalna ekonomija: nadolazeći sektor pluralnog društva

Glavni i najvažniji trend koji se primjećuje u novijem razvoju socijalne ekonomije je njezina konsolidacija u europskom društvu kao područja socijalne koristi između kapitalističkog i javnog sektora koje se sastoji od velikog broja činitelja: zadruga, uzajamnih društava, udruga, zaklada i drugih sličnih poduzeća i organizacija.

Pokreti za udruživanje građana trenutno ostvaruju veliki rast kroz promicanje solidarnih poslovnih inicijativa usmjerenih na proizvodnju i raspodjelu meritornih ili socijalnih dobara. Primjetan je stalan porast suradnje između pokreta za udruživanje i zadružnih pokreta na području razvoja brojnih projekata i aktivnosti kao na primjer socijalnih poduzeća. Sposobnost ovih inicijativa da podmire nove socijalne potrebe koje su se pojavile u posljednjih nekoliko desetljeća ponovno je istaknula važnost socijalne ekonomije.

Socijalna ekonomija nije samo potvrdila svoju sposobnost učinkovitog doprinosa rješavanju novih društvenih problema, već je i učvrstila svoj položaj u tradicionalnim sektorima poput poljoprivrede, industrije, usluga, maloprodaje, bankarstva i uzajamnog osiguranja. Drugim riječima, socijalna ekonomija također izgrađuje svoj ugled institucije nužne za stabilan i održiv gospodarski rast te pravedniju raspodjelu prihoda i bogatstva, koja usluge usklađuje s potrebama, povećava vrijednost gospodarskih aktivnosti u službi socijalnih potreba, ispravlja neravnotežu na tržištu rada te produbljuje i jača ekonomsku demokraciju.

Nova socijalna ekonomija oblikuje se kao novi sektor koji postaje sve nužniji ako na adekvatan način želimo odgovoriti na nove izazove globalne ekonomije i društva. Ovi izazovi glavni su razlog sve većeg interesa za ulogu koju nova socijalna ekonomija može preuzeti u socijalnom društvu.

10.2 Nužna identifikacija pojma socijalne ekonomije

Izazov na koji socijalna ekonomija hitno mora odgovoriti je njezina *institucionalna neprepoznatljivost*. Ovu neprepoznatljivost ne objašnjava samo činjenica da se socijalna ekonomija tek razvija kao novi sektor u gospodarskom sustavu, već i nedostatak idejnog identiteta, tj. jasne i precizne definicije obilježja zajedničkih različitih vrstama poduzeća i organizacija koje sačinjavaju socijalnu ekonomiju kao i specifičnih značajki koje im omogućuju da se razlikuju od ostalih.

U posljednjih nekoliko godina primjetno je postupno određivanje pojma socijalne ekonomije u što su uključeni i sami sudionici, preko svojih predstavničkih organizacija, te znanstvena i politička tijela. Ideja socijalne ekonomije predstavljena u ovom izvješću razvijena je na temelju kriterija definiranih u *Priručniku za otvaranje satelitskih računa poduzeća u socijalnoj ekonomiji Europske komisije* i podudara se s definicijama koje daje ne samo novija ekonomska literatura već i same organizacije socijalne ekonomije.

10.3 Pravna identifikacija socijalne ekonomije i priznavanje u nacionalnim računima

Pojmovno određenje socijalne ekonomije pomoći će u rješavanju problema njezinog određenja u pravnim sustavima EU-a i zemljama članicama EU-a. Iako neke europske zemlje, pa i sama Europska Unija, socijalnu ekonomiju i neke njene sastavne dijelove prepoznaju u brojnim pravnim tekstovima, potrebno je dalje razviti pravnu definiciju njezinog opsega i preduvjeta koje njezini dijelovi moraju ispuniti kako bi se izbjegle nepreciznosti u definiciji njezinih karakterističnih obilježja i gubitak njezine društvene koristi.

Potrebno je uvesti *pravni okvir socijalne ekonomije* i učinkovite pravne prepreke za pristup kako niti jedna organizacija koja ne pripada socijalnoj ekonomiji ne bi mogla profitirati od gospodarskih pogodnosti koje taj pravni oblik pruža ili javnih politika namijenjenih poticanju socijalne ekonomije.

Ovo izvješće također je pokazalo da je socijalna ekonomija u stalnom porastu te da izravno osigurava više od 11 milijuna radnih mjesta, odnosno 6% ukupne zaposlenosti u EU-u. S druge strane, u nacionalnim računima podaci o njoj nisu jasno vidljivi, što je prepreka koja predstavlja još jedan veliki izazov.

Trenutna pravila o nacionalnim računima, definirana dok je sustav mješovitog gospodarstva bio na vrhuncu, ne priznaju socijalnu ekonomiju kao posebni institucionalni sektor, čime otežavaju sastavljanje redovitih, točnih i pouzdanih ekonomskih statističkih podataka o činiteljima od kojih se sastoji. Na međunarodnoj razini, heterogeni kriteriji koji se primjenjuju kod sastavljanja statističkih podataka sprječavaju komparativne analize i umanjuju važnost metoda koje ukazuju na očigledan doprinos socijalne ekonomije ispunjavanju važnih ciljeva gospodarske politike.

Priručnik za otvaranje satelitskih računa poduzeća u socijalnoj ekonomiji (Manual for drawing up the Satellite Accounts of Companies in the Social Economy) koji je nedavno objavila Europska komisija predstavlja važan korak prema institucionalnom priznanju jednog dijela socijalne ekonomije u sustavima nacionalnih računa. Priručnik objašnjava metodologiju koja se koristi za izradu pouzdanih i usklađenih statističkih podataka diljem EU-a u sklopu okvira nacionalnih računa (Europski sustav računa, ESA, iz 1995. g.) za pet glavnih skupina poduzeća socijalne ekonomije: a) zadruge, b) uzajamna poduzeća, c) poslovne skupine socijalne ekonomije, d) druga slična poduzeća u socijalnoj ekonomiji i e) neprofitne institucije koje pružaju usluge poduzećima socijalne ekonomije.

Socijalna ekonomija u Europi je na tom području suočena s dvostrukim izazovom. Prvo, organizacije koje predstavljaju socijalnu ekonomiju moraju se potruditi da Europska komisija i svaka zemlja članica čuju njihov glas kako bi osigurale da se prijedlozi iz priručnika primjenjuju. Točnije, one moraju osigurati da svaka zemlja članica EU-a uspostavi *Statistički registar poduzeća socijalne ekonomije* koji se temelji na kriterijima razgraničenja definiranim u priručniku kako bi se mogli napraviti satelitski računi koji pokrivaju poduzeća u tim registrima.

Drugo, one moraju promicati inicijative koje omogućuju pripremu pouzdanih i usklađenih statističkih podataka o velikom segmentu socijalne ekonomije koji priručnik Europske komisije ne pokriva. Taj segment sačinjavaju većinom udruge i zadruge navedene u *Priručniku o neprofitnim ustanovama u sustavu nacionalnih računa* kojeg su izdali Ujedinjeni narodi (*United Nations' Handbook on Non-Profit Institutions in the System of National Accounts*). Ovaj priručnik pokriva brojne neprofitne organizacije koje nisu dio socijalne ekonomije, no bilo bi moguće izdvojiti statističke podatke o neprofitnim organizacijama koje zadovoljavaju kriterije socijalne ekonomije definirane u ovom izvješću iz statističkih podataka o neprofitnom sektoru sastavljenih u skladu s priručnikom.

10.4 Koordinacija federacija socijalne ekonomije

S obzirom da je socijalna ekonomija po prirodi pluralna i ima više oblika, za zastupanje različitih skupina poduzeća i organizacija od kojih se ona sastoji potrebne su jake organizacije. Doduše, njihov zajednički identitet i jezgra zajedničkih interesa koja povezuje socijalnu ekonomiju ukazuju na to da je potrebno i uputno poduzeti bezrezervne napore da bi se diljem Europe postigla međusobna usklađenost cjelokupne socijalne ekonomije na državnoj i međunarodnoj razini. Što je kolektivna slika koju socijalna ekonomija odašilje raspoznatljivija i snažnija, to su šanse za učinkovito djelovanje i razvoj svake pojedine skupine činitelja koji sačinjavaju ovaj sektor veće.

10.5 Socijalna ekonomija i socijalni dijalog

Veliki izazov predstavlja stjecanje priznanja socijalne ekonomije kao specifičnog sugovornika u socijalnom dijalogu.

Socijalna ekonomija postala je jedna od glavnih institucija civilnog društva koja daje veliki doprinos organizaciji strukture udruživanja i razvoju participativne demokracije. Istovremeno, ona je i snažan gospodarski i socijalni činitelj čije se specifične značajke ne poklapaju s klasičnom dihotomijom poslodavac-zaposlenik i zahtijevaju da se socijalna ekonomija izričito prizna kao socijalni sugovornik.

U drugoj polovici 20. stoljeća, kad su sustavi mješovitog gospodarstva bili na vrhuncu, glavni sudionici pregovora o javnim politikama (posebice o politici prihoda) bili su vlada, organizacije zaposlenika i sindikati. U današnje doba ekonomija je postala pluralnija i zahtijeva izravno sudjelovanje svih sektora uključenih u socijalni dijalog: federacije poslodavaca, sindikata, vlada, kao i one druge skupine društvenih i gospodarskih igrača, poduzetnika i poslodavaca, koji tvore novu socijalnu ekonomiju i igraju sve važniju ulogu u razvijenom svijetu.

Pored klasičnih *kolektivnih pregovaračkih stolova* treba predložiti i stolove za socijalni dijalog koji uključuju činitelje socijalne ekonomije jer bi oni bili više u skladu s novom gospodarskom stvarnošću na početku ovoga stoljeća.

10.6 Socijalna ekonomija i javne politike

Više od dva desetljeća europske institucije (Parlament, Komisija te Gospodarski i socijalni odbor) prepoznaju sposobnost socijalne ekonomije za ispravljanje znatnih socijalnih i gospodarskih neravnoteža te njezin doprinos postizanju različitih ciljeva od općeg interesa. Nedavno je Europski parlament identificirao socijalnu ekonomiju kao temeljni stup i ključni element europskog socijalnog modela (*clé de voûte du modèle social européen*).

Stoga, više nego ikad, zemlje članice i Europska komisija moraju se obvezati ne samo da će socijalnu ekonomiju pretvoriti u učinkoviti instrument za postizanje određenih političkih ciljeva od općeg interesa, već da će i nju samu pretvoriti u cilj (npr. zadrugarstvo, uzajamno pomaganje, udruživanje i inicijative civilnog društva od općeg interesa) neophodan za konsolidaciju razvijenog društva i vrijednosti vezanih uz europski socijalni model. U tom smislu organizacije koje zastupaju socijalnu ekonomiju imaju važnu ulogu u predstavljanju inicijativa i prijedloga institucijama EU-a, političkim strankama, sindikatima, sveučilištima i drugim organizacijama koje predstavljaju civilno društvo.

10.7 Socijalna ekonomija i tržišta: konkurentnost i socijalna kohezija

Na dosadašnji i budući razvoj socijalne ekonomije u Europi uvelike su utjecale, a i dalje će utjecati, promjene okruženja u kojem djeluje – posebice na tržištima koja su sve više globalizirana i koje sve više karakterizira pojačano natjecanje, decentralizacija i delokalizacija proizvodnje – kao i promjene u načinu na koji vlade djeluju, s jasnom tendencijom postupne deregulacije i privatizacije javnih usluga. Ove promjene ne predstavljaju samo priliku za rast socijalne ekonomije već, zajedno s pojavom novih društvenih problema (starenje stanovništva, masovne migracije, itd.), i izazov i prijetnju nekim sferama njezinog djelovanja.

Različita poduzeća i organizacije koje su dio socijalne ekonomije suočene su s izazovom uključivanja učinkovitih proizvodnih procesa i ciljeva socijalne zaštite u svoje aktivnosti. U skladu s novim zahtjevima sve jače tržišne konkurencije, činitelji socijalne ekonomije trebaju bez odlaganja razviti konkurentne strategije da bi mogli djelovati kao korisni instrumenti za dobrobit svojih članova i jačanje socijalne kohezije.

U sklopu tih strategija konkurentnosti, važnu ulogu trebaju igrati sklapanje poslovnih mreža i saveza, stvaranje novih načina financiranja poduzeća, inovacije u proizvodima i postupcima te poticanje politika osposobljavanja i razvijanja znanja.

10.8 Socijalna ekonomija, nova i proširena Europska unija te razvoj integriranog euro-mediteranskog prostora

EU pridaje veliku važnost cilju oblikovanja integriranog europskog prostora u kojem bi se što prije smanjile i uklonile socijalne i gospodarske nejednakosti između zemalja EU-15 te novih 12 zemalja članica u istočnoj i južnoj Europi. Te nejednakosti su, između ostalog, dovele do velikih migracijskih tokova od istoka prema zapadu EU-a. Uz jačanje socijalne kohezije u EU-u, još jedan izazov predstavlja stvaranje integriranog euro-mediteranskog prostora koji će postati područje prosperiteta i stabilnosti. U tu svrhu sve zemlje koje imaju granicu na Sredozemlju trebaju razviti snažne demokratske države te ojačati proizvodnu strukturu civilnog društva na južnim granicama EU-a.

Brzi rast broja stanovnika i drugi strukturni faktori u tim zemljama sprječavaju gospodarski rast koji bi omogućio bolji standard življenja za većinu stanovništva zbog čega su euro-mediteranska regija i EU postale jedno od geografskih područja s najvećim migracijskim tokovima, kako po veličini tako i po intenzitetu. Te migracijske tokove dodatno pogoršavaju i velike populacijske skupine iz zemalja Latinske Amerike, supsaharske Afrike i jugoistočne Azije.

Zahvaljujući svojim specifičnim značajkama, činitelji socijalne ekonomije mogu imati važnu ulogu u integraciji imigrantske populacije kao i razvoju trgovačkih tokova unutar EU-a te između Europe i južnih obala Sredozemlja.

10.9 Obrazovni sustav, istraživanje i mreže, sveučilišta i socijalna ekonomija

Obrazovni sustavi EU-a igraju važnu ulogu u razvijanju poduzetničke kulture i demokratizaciji gospodarstva kroz projekte osposobljavanja koji potiču poduzetničke inicijative temeljene na vrijednostima karakterističnima za socijalnu ekonomiju. S druge strane, razvoj novih proizvoda i inovativnih postupaka u poduzećima socijalne ekonomije od njih zahtijeva da potiču suradnju sa sveučilišnim centrima koji stvaraju i prenose znanje. Istraživačke mreže i mreže za razmjenu informacija između tih centara i stručnjaka socijalne ekonomije doprinijet će, kako su već i pokazale u posljednjih nekoliko godina, širenju baze potrebnih znanja specifičnih za područje socijalne ekonomije kao i širenju tog znanja diljem Europe.

10.10 Identitet i vrijednosti socijalne ekonomije

Uz javni sektor te privatni sektor kojeg pokreće profit, nova socijalna ekonomija u Europskoj uniji postaje jedno od žarišta socijalne koristi unutar pluralnog gospodarskog sustava. Izazov s kojim se socijalna ekonomija mora suočiti je opasnost od slabljenja ili trivijalizacije osnovnih značajki koje čine njezinu specifičnu društvenu korist. Zbog toga sudionici socijalne ekonomije trebaju produbiti svoje razumijevanje vrijednosti koje sačinjavaju njihovu zajedničku referentnu jezgru te iskoristiti sva društvena i kulturna uporišta usklađena s tim vrijednostima kako bi potvrdili svoj institucionalni profil i uvećali svoj gospodarski i socijalni potencijal.

Gore navedeni izazovi i trendovi nisu konačno rješenje, oni su tek prijedlog o kojem se može raspravljati, početna točka za promišljanje u novoj fazi koja je s nedavnim proširenjima EU-a započela u Europi.

U toj novoj fazi i novoj socijalnoj ekonomiji, glavna uloga i odgovornost za definiranje specifičnog profila socijalne ekonomije i strateških ciljeva koje bi ona trebala usvojiti kako bi preuzela vodeću ulogu u izgradnji Europe s pravom pripadaju samim sudionicima socijalne ekonomije.

Ova studija provedena je za Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO) i izražava stavove autora i organizacija koji su u njoj sudjelovali. EGSO te stavove ne usvaja niti ih odobrava te ih se ne može tumačiti kao njegova. EGSO ne jamči za točnost podataka navedenih u studiji niti prihvaća odgovornost za njihovu bilo kakvu daljnju upotrebu.
